

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**REVIDIRANJE KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV
MEDNARODNIH DRUŽB**

Ljubljana, september 2008

NATAŠA OBREZA

I Z J A V A

Študentka NATAŠA OBREZA izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. SLAVKE KAVČIČ in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, september 2008.

Podpis: _____

KAZALO VSEBINE

UVOD.....	1
PROBLEMATIKA IN NAMEN MAGISTRSKEGA DELA.....	1
CILJ MAGISTRSKEGA DELA.....	1
METODE DELA.....	2
ZASNOVA DELA S STRUKTURO POGLAVIJ.....	2
1 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	5
1.1 OPREDELITEV MEDNARODNE DRUŽBE.....	5
1.2 POMEN RAČUNOVODSKIH IZKAZOV.....	6
1.3 OPREDELITEV SKUPINE DRUŽB ZA KATERE JE POTREBNO PRIPRAVITI KONSOLIDIRANE RAČUNOVODSKE IZKAZE.....	8
2 POMEN KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV.....	12
2.1 ZNAČILNOSTI KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV.....	12
2.2 POMEN KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV.....	14
2.3 POSEBNOSTI RAČUNOVODSKE OBRAVNAVE POSTAVK V KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZIH.....	16
2.3.1 PREDSTAVITEV PROBLEMATIKE.....	16
2.3.2 PRILAGODITEV RAČUNOVODSKIH IZKAZOV ODVISNIH DRUŽB NA USTREZEN RAČUNOVODSKI OKVIR IN RAČUNOVODSKE USMERITVE.....	18
2.3.3 PREVOD RAČUNOVODSKIH IZKAZOV ODVISNIH DRUŽB V USTREZNO POROČEVALSKO VALUTO.....	19
2.3.4 PRILAGODITEV RAČUNOVODSKIH IZKAZOV ODVISNIH DRUŽB NA USTREZNO POROČEVALSKO OBDOBJE.....	21
2.3.5 RAČUNOVODSKO PRIPOZNAVANJE NALOŽB V PRIDRUŽENE IN SKUPAJ OBVLADOVANE DRUŽBE V KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZIH.....	21
2.3.6 RAČUNOVODSKA OBRAVNAVA PREVZEMOV.....	24
2.3.7 PREIZKUŠANJE DOBREGA IMENA IN SREDSTEV ZA SLABITEV.....	29
2.3.8 POROČANJE PO ODSEKIH.....	34
2.3.9 MANJŠINJSKI DELEŽI.....	36
3 POSEBNOSTI REVIZIJE KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV.....	37
3.1 VLOGA REVIZIJE.....	37
3.2 REVIZORJEVI POSTOPKI V ZVEZI S POVEZANIMI STRANKAMI.....	38
3.3 SODELOVANJE Z DRUGIMI REVIZORJI.....	40
3.4 POSTOPKI V OKVIRU REVIDIRANJA MEDNARODNIH DRUŽB.....	42

3.4.1	POSTOPKI PRED SPREJEMOM REVIZIJSKEGA POSLA	42
3.4.1.1	Ocena tveganja revizijskega posla in odziv nanj	42
3.4.1.2	Izbor revizijske ekipe	44
3.4.1.3	Določitev obsega dela, ki ga bodo opravili drugi revizorji.....	44
3.4.1.4	Opredelitev določb o revizijskem poslu in podpis listine	46
3.4.2	PREDHODNO NAČRTOVANJE	46
3.4.3	OBLIKOVANJE NAČRTA REVIZIJE.....	49
3.4.4	IZVEDBA NAČRTA REVIZIJE.....	52
3.4.4.1	Preizkušanje podatkov	52
3.4.4.2	Analiza ugotovljenih napak	53
3.4.4.3	Celovita preiskava računovodskih izkazov.....	55
3.4.5	SKLEP IN POROČANJE	55
3.4.5.1	Preiskava dogodkov po datumu bilance stanja	55
3.4.5.2	Pridobitev poslovodskih predstavitev	58
3.4.5.3	Poročanje.....	58
3.4.6	AKTIVNOSTI PO ZAKLJUČKU REVIZIJSKEGA POSLA	59
3.5	SODELOVANJE Z VEŠČAKI.....	60
3.6	DODATNI IZZIVI REVIZIJE MEDNARODNIH PODJETIJ S SEDEŽEM V SLOVENIJI.....	61
	ZAKLJUČEK	63
	LITERATURA IN VIRI	64

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Postopki v okviru revidiranja mednarodnih družb</i>	<i>42</i>
---	-----------

UVOD

PROBLEMATIKA IN NAMEN MAGISTRSKEGA DELA

Od leta 2000 dalje se zaradi korporacijskih škandalov kot sta Enron in Worldcom zanimanje javnosti in oblasti za revizijo močno povečuje. Revizija je dobila svoje mesto na prvih straneh časopisov. Tovrstni škandali so se sicer zgodili tudi pred letom 2000, vendar nikoli v tolikšnem obsegu. Prav tako je primer Enrona prvi primer propada velike revizijske družbe kot posledice takšnega škandala (Gray & Manson, 2008, str. 2). Posledično postaja revizija čedalje bolj pomembna, pa tudi nadzorovana panoga. Najtežje je pridobiti ustrezno zagotovilo glede pravilne in resnične slike računovodskih izkazov velikih skupin, ki delujejo v različnih okoljih, pri čemer k dodatnemu tveganju prispevajo številni posli med povezanimi osebami. Poleg tega ravno velike korporacije zaradi svoje velikosti pomembno vplivajo na zunanje uporabnike računovodskih izkazov, to je lastnike, zaposlence, kupce, dobavitelje, finančne institucije in druge poslovne partnerje.

Namen magistrskega dela je predstaviti glavna področja tveganja in postopke, ki jih mora revizor kot usposobljen in neodvisen strokovnjak opraviti za kakovostno izvedbo revizije konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodnega podjetja. Globalizacija tudi slovenska podjetja sili v poslovanje v mednarodnem okolju, slovenski revizor pa je tako soočen s posebnimi izzivi, ki nastopijo pri reviziji konsolidiranih računovodskih izkazov tovrstnih podjetij. Mednje sodijo obvladovanje tveganj, ki izhajajo iz poslovanja v različnih gospodarskih okoljih, posebnosti lokalnih zakonodaj, kompleksnosti poslovnih dogodkov, narave poslov med povezanimi osebami in druga. Dodaten izziv predstavlja vprašanje nadzorovanja dela drugih revizorjev in veščakov, ki izvajajo revizijske postopke v drugih državah oziroma pomagajo revizorju obvladovati tveganja, povezana z mednarodnim okoljem, v katerem skupina deluje.

CILJ MAGISTRSKEGA DELA

Cilj magistrskega dela je potrditi ali ovreči temeljno hipotezo magistrskega dela, in sicer da so zaradi posebnih izzivov, povezanih z revizijo konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodnih podjetij, za kakovostno izvedbo revizijskih postopkov ključni prav naslednji dejavniki:

1. dobra organizacija dela;
2. dobro poznavanje teoretičnih podlag;
3. izkušena revizijska ekipa, v katero so vključeni tudi drugi revizorji in veščaki;

4. kakovostna komunikacija z drugimi revizorji, veščaki, naročnikom, pa tudi znotraj same revizijske ekipe glavnega revizorja; in
5. kakovosten sistem dokumentiranja.

METODE DELA

Pri raziskavi sem uporabila kombinacijo več metod teoretičnega in empiričnega raziskovanja. Magistrsko delo je zasnovano na osnovi praktičnih izkušenj in sicer tako, da predstavlja osrednje probleme, s katerimi se revizorji konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodnih družb srečujemo v praksi. Ker je naloga namenjena širšemu krogu bralcev, predstavlja tudi osnovne teoretične koncepte, ki jih je potrebno razumeti na tem področju. Tako problemi kot predlagane rešitve so podkrepljeni s teoretičnimi podlagami, temelj katerih predstavljajo Mednarodni standardi revidiranja, Mednarodni standardi računovodskega poročanja in Zakon o gospodarskih družbah.

Poleg omenjenih temeljnih predpisov sem pri raziskovanju proučila tudi domačo in tujo strokovno literaturo, članke in dodatne predpise s področja računovodstva in revizije. Literature, ki bi nedvoumno dokazovala oziroma predlagala najboljše rešitve glede uspešne in učinkovite izvedbe revizije konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodnih družb ni, saj je revizija področje, kjer je potrebno stalno prilagajanje posebnostim revidirane skupine družb. Ravno zato je pomembno v delo vključiti praktične izkušnje na tem področju. Zaradi majhnosti slovenskega trga in velike razpoznavnosti posameznih skupin, ki delujejo v mednarodnem okolju, sem v magistrsko delo vključila svoje izkušnje iz več tovrstnih revizij in na ta način preprečila razkrivanje zaupnih informacij o posamezni skupini.

ZASNOVA DELA S STRUKTURO POGLAVIJ

Magistrsko delo je razdeljeno na tri poglavja, ki si sledijo v logičnem zaporedju. Začenjam z opredelitvijo temeljnih pojmov in konceptov, čemur sledi predstavitev pomena in značilnosti konsolidiranih računovodskih izkazov. V zadnjem delu predstavljam konkretne revizijske postopke, ki jih mora izvesti revizor konsolidiranih računovodskih izkazov, da bi lahko oblikoval mnenje o resničnosti in poštenosti oziroma realnosti in objektivnosti računovodskih informacij, s katerimi se mednarodna družba predstavlja svojemu okolju.

Prvo poglavje tako predstavlja pojem mednarodne družbe, razloge za širitev družb na mednarodne trge ter oblike skupin mednarodnih družb glede na sistem njihove organizacije. V

nadaljevanju pojasnujem pomen računovodskih izkazov s poudarkom informacijah, ki jih nudijo različnim skupinam uporabnikov. Nadaljujem z natančno opredelitvijo skupine družb v skladu s predpisi, ki v Sloveniji predstavljajo temelj za pripravo konsolidiranih računovodskih izkazov. Na ta način predstavim skupino družb, za katere mora obvladujoča družba sestaviti konsolidirane računovodske izkaze, vključno z dovoljenimi izjemami.

Drugo poglavje predstavlja značilnosti konsolidiranih računovodskih izkazov, to je računovodskih izkazov, ki predstavljajo finančni položaj in poslovni izid skupine družb kot da bi bila ena družba. Na kratko predstavlja tudi razvoj konsolidiranih računovodskih izkazov in že nakazuje glavne prednosti uporabe le-teh. Poglavje predstavi bralcu pomen konsolidiranih računovodskih izkazov in ključne informacije, ki ostanejo skrite uporabnikom posamičnih računovodskih izkazov. Čeprav se odločitve o delitvi bilančnega dobička sprejemajo na osnovi posamičnih računovodskih izkazov, ki predstavljajo v Sloveniji tudi osnovo za obdavčitev, so konsolidirani računovodski izkazi tisti, ki uporabnikom računovodskih izkazov omogočajo vpogled v dejansko premoženjsko stanje in poslovni izid obvladujoče družbe, katere pomembni posli se izvajajo preko odvisnih, pridruženih in skupaj obvladovanih družb. Pomembno se je zavedati, da so zaradi svojih značilnosti prav konsolidirani računovodski izkazi tisti, na osnovi katerih lahko lastniki mednarodne družbe oblikujejo svoja pričakovanja glede višine izplačanih dividend in višine borzne cene delnic.

Sledi točka, v kateri sem na podlagi praktičnih izkušenj predstavila največje probleme, s katerimi se srečujemo pri pripravi in posledično reviziji konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodnih družb. Na osnovi predstavljenih definicij bi si nepoznavalec namreč lahko predstavljal, da so konsolidirani računovodski izkazi preprosto seštevek posamičnih računovodskih izkazov, na enostaven in podrobno predpisan način zmanjšan za ustrezne postavke sredstev, dolgov, kapitala, prihodkov in odhodkov, ki predstavljajo stanja in posle med družbami v skupini. Žal se v praksi soočamo z dodatnimi prilagoditvami, med drugim zaradi uporabe različnih funkcijskih valut, različno opredeljenih poročevalskih obdobj in izločanja nerealiziranih dobičkov v primeru prodaj sredstev znotraj skupine. Konsolidirani računovodski izkazi vključujejo tudi dodatne postavke in razkritja, s katerimi se pri pripravi posamičnih računovodskih izkazov ne srečujemo. Posebno pozornost je potrebno nameniti tudi računovodski obravnavi poslovnih združitvev, kjer je potrebno sodelovanje veččakov s področja ocenjevanja poštene vrednosti sredstev, dolgov in pogojnih obveznosti.

V **tretjem poglavju** najprej na kratko predstavljam vlogo revizorja in njegovo odgovornost pri oblikovanju mnenja o konsolidiranih računovodskih izkazih mednarodne družbe ter

predstavim revizorjeve postopke v zvezi s povezanimi strankami. Pomembno se je zavedati, da glavni revizor ne more in ne sme omejiti svoje odgovornosti za tiste dele konsolidiranih računovodskih izkazov, ki so jih revidirali drugi revizorji oziroma veščaki. Ker je zaradi posebnosti konsolidiranih računovodskih izkazov in tveganj, ki izhajajo iz poslovnega okolja, v katerem poslujejo posamezne družbe v skupini in so med drugim povezana s posebnostmi posamezne lokalne zakonodaje, poslovnih običajev, poznavanjem jezika in podobno, pa tudi zaradi zniževanja stroškov, pri tovrstni reviziji nujno vključevanje storitev drugega revizorja in veščakov, je zelo pomembno, da glavni revizor sodelujočim pri reviziji poda jasna navodila, jih usmerja pri delu in sproti preverja kakovost opravljenega dela.

Tretje poglavje nas vodi tudi čez dodatne revizijske postopke, ki jih mora revizor izvesti v okviru revizije konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodnih družb, s katerimi odgovarja na dodatna tveganja, povezana z značilnostmi mednarodnih družb in konsolidiranih računovodskih izkazov. Poglavje temelji na praktičnih izkušnjah in je razdeljeno skladno s standardnimi fazami izvedbe revizije. Znotraj posamezne faze navajam cilje in ključne probleme, ki jih mora revizor razrešiti v okviru revizije konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodne družbe, pripravljenih v skladu z Mednarodnimi standardi računovodskega poročanja. Ob tem navajam teoretična vodila za izvedbo postopkov ter konkretne rešitve oziroma postopke, ki jih revizor uporablja za doseganje ciljev posamezne faze in zagotavljanja skladnosti s teoretičnimi podlagami. V skladu s ciljem magistrskega dela, le-to ne predstavlja revizorjevih postopkov pri revidiranju računovodskih izkazov obvladujoče družbe in posameznih družb v skupini.

Magistrsko delo zaključujem s predstavitvijo dodatnih izzivov, s katerimi se slovenski revizorji mednarodnih družb srečujemo zaradi posebnosti našega poslovnega okolja.

1 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

1.1 OPREDELITEV MEDNARODNE DRUŽBE

Mednarodna družba je najpogosteje opredeljena kot dobro razvita družba, ki ima v lasti in nadzira dejavnosti, ki ustvarjajo dodano vrednost v dveh ali več državah (Hunger, Wheelen, 1996, str. 309). Družbe širijo svoje poslovanje preko meja iz več razlogov. V preteklosti so družbe ustanovljale v tujini predvsem proizvodne obrate s ciljem zmanjševanja stroškov surovin, dela in drugih proizvodjalnih stroškov. Kasneje se je pomen odvisnih družb na posameznih tujih trgih povečal še z vidika prodaje zaradi boljšega poznavanja lokalnega poslovnega okolja, hitrejšega zaznavanja sprememb, boljšega poznavanja potreb kupcev ter nudenja poporodajnih storitev in s tem izboljšanja odnosov s kupci. Ker kupec takšno družbo zaznava kot domačega ponudnika, se mu v primerjavi z izvozom nudijo boljše razmere za povečanje prodaje in dvig prodajnih cen (Parcer, 2006, str. 5). Širitev poslovanja preko meja je tako povezana z zmanjševanjem stroškov, povečevanjem prihodkov in preko izkoriščanja najugodnejših davčnih zakonodaj tudi povečevanjem čistega poslovnega izida. Družbe izkoriščajo padajoče ovire v zakonskih omejitvah, zniževanju prevoznih in komunikacijskih stroškov in čedalje boljši infrastrukturi.

Mednarodne družbe lahko glede na sistem njihove organizacije razdelimo na tri širše skupine (Multinational Corporation, 2008):

- vodoravno integrirane mednarodne družbe, ki so organizirane tako, da v različnih državah proizvajajo enake ali podobne proizvode oziroma opravljajo enake ali podobne storitve (na primer McDonalds);
- navpično integrirane mednarodne družbe, ki v posameznih državah proizvajajo proizvode, ki služijo kot vhodne surovine pri proizvodnji v drugih državah (na primer Adidas); in
- diverzificirane mednarodne družbe, ki upravljajo svoje odvisne družbe na način, ki je mešanica med vodoravnim in navpičnim modelom integracije (na primer Microsoft).

Poudarek povezovanja je na združevanju upravljanja. Povezane družbe ostanejo pravno samostojne, vendar pa posloводства, na katera imajo največji vpliv skupni lastniki povezanih družb, oblikujejo poslovne usmeritve tako, da so le-te usklajene in se družbe medsebojno dopolnjujejo, namesto da bi se medsebojno izključevale, si škodovala in s tem zmanjševale donosnost skupnega kapitala (Lipovec, 1987, str. 208-209). Za povezovalno razmerje je značilno, da temelji na poslovni strategiji, ki članicam skupine družb omogoča na podlagi

sinergijskih učinkov doseči boljše poslovne izide kot bi jih dosegale, če bi delovale neodvisno druga od druge (Rozman, 1993, str. 194).

Povezave med družbami imajo lahko različne oblike in so različno intenzivne. Ekonomski in pravni razlogi za povezovanje so različni in se med seboj pogosto prepletajo. Čeprav povezave praviloma temeljijo na kapitalski udeležbi posamezne družbe v drugih družbah, so pogoste tudi povezave s posebnimi pogodbami, ki vplivajo na ekonomski položaj in delovanje družb kot ekonomsko samostojnih pravnih oseb (Blejec, 2006, str. 10-11).

Družbe se lahko na podlagi kapitalske udeležbe povežejo z ustanavljanjem odvisnih družb, z nakupi (prevzemi) družb, ki nato delujejo kot odvisne družbe, in z razčlenitvijo (delitvijo) posamezne družbe. Mednarodne družbe postajajo organizacijsko čedalje kompleksnejše (Stonehouse, Campbell & Purdie, 2000, str. 1). Če so družbe v preteklosti predvsem ustanovljale odvisne družbe v tujini, lahko v zadnjem času opazimo očiten trend, ki gre v smeri povečevanja obsega poslovanja in dobička s prevzemi in združitvami (Gray & Needles, 1999, str. 413). Obvladujoča družba običajno obvladuje skupino preko lastniškega deleža in posledično glasovalnih pravic v odvisnih družbah.

1.2 POMEN RAČUNOVODSKIH IZKAZOV

Računovodski izkazi so namenjeni zagotavljanju informacij, ki jih uporabniki računovodskih izkazov potrebujejo pri sprejemanju smotrnih odločitev (White, Sondhi & Fried, 1997, str. 2). Različni uporabniki potrebujejo različne informacije, ki so jim v pomoč pri odločanju. Posledično morajo biti računovodski izkazi pripravljeni na način, ki daje uporabne informacije različnim uporabnikom.

Računovodski izkazi so v prvi vrsti namenjeni sedanjim in potencialnim investitorjem, ki naložijo svoja sredstva v kapital ali dana posojila in na ta način omogočijo pridobitev najpomembnejšega dela zunanjih virov sredstev (O'Reilly, McDonnell, Winograd, Gerson & Jaenicke, 1998, str. 1-15), s katerimi družbe financirajo svoje obstoječe, predvsem pa povečanje obsega poslovanja. Seveda so računovodski izkazi namenjeni tudi drugim uporabnikom.

Uporabnike računovodskih izkazov lahko glede na njihov odnos z družbo delimo na (Samuels, Brayshaw, and Craner, 1995, str. 5):

- zunanje uporabnike, to je obstoječe in potencialne delničarje oziroma lastnike kapitala, posojilodajalce, dobavitelje, kupce ter državne in druge organe nadzora;
- vmesne uporabnike, kot so finančni analitiki in novinarji, katerih analize in poročila so namenjena zunanjim in/ ali notranjim uporabnikom;
- notranje uporabnike, kot so poslovodstvo, zaposlenci in njihovi predstavniki.

Glede na vrsto in tip informacij, za katere so zainteresirani uporabniki, pa jih delimo na:

- pogodbene upnike, kot so posojilodajalci, poslovodstvo, zaposlenci in dobavitelji, ki jih zanimajo predvsem informacije s stališča tveganja; in
- druge upnike, kamor uvrščamo lastnike in davčne organe, ki jih zanima oziroma ki zahtevajo svoj delež v dobičku in premoženju.

In kaj so najpomembnejše informacije, ki jih računovodski izkazi nudijo uporabnikom le-teh?

- Investitorji, potencialni investitorji in analitiki s področja vrednostnih papirjev uporabljajo računovodske informacije kot podlago za sprejem odločitev o tem, ali vložiti v lastniške vrednostne papirje družbe. Čeprav se investitorjem njihova naložba povrne preko izplačila dividend in ustvarjenih kapitalskih dobičkov, jih ne zanima samo poslovni izid, temveč tudi finančni položaj družbe, saj je mogoče na osnovi stopnje zadolženosti ter sestave sredstev sklepati na zmožnost družbe za ustvarjanje dobička in izplačevanje dividend v prihodnosti.
- Upnike zanima predvsem sposobnost družbe za poplačilo glavnice in obresti. V primeru dolgoročnih posojil oziroma kreditov jih ne zanima samo trenutna uspešnost ampak tudi sposobnost poslovanja in doseganja dobrega poslovnega izida v prihodnosti.
- Poslovodstvo v prvi vrsti zanima poslovni izid, od katerega je običajno odvisen velik del njihovega zaslužka, pa tudi sama zaposlitev ter nadaljevanje kariere v prihodnosti.
- Če je poslovanje določenega kupca močno odvisno od enega dobavitelja, ga seveda zanima njegov finančni položaj in dolgoročna sposobnost poslovanja, saj na ta način prouči tveganje, da mu dobavitelj ne bi bil v prihodnosti sposoben dobavljati proizvodov, ki jih potrebuje za opravljanje svoje dejavnosti.
- Dobavitelji s pomočjo analize računovodskih izkazov svojih kupcev ocenjujejo, ali bodo le-ti sposobni poplačati svoje obveznosti v dogovorjenih rokih. Na osnovi analize uspešnosti in finančnega položaja s kupci sklenejo dogovore o zavarovanju terjatev, plačilnih pogojih in podobno.
- Zaposlence zanima predvsem zmožnost družbe redno izplačevati plače ter dolgoročna sposobnost poslovanja družbe, ki zagotavlja varnost zaposlitve.

- Državne institucije v prvi vrsti uporabljajo računovodske izkaze pri preverjanju ustreznosti obračuna in plačila davkov.

Cilj zunanjega računovodskega poročanja je torej zagotoviti informacije, ki so uporabnikom v pomoč pri ocenjevanju zneskov, časovnega okvira in negotovosti bodočih denarnih prejemkov iz dividend, obresti in iztržkov od prodaje, odplačila ali zapadlosti vrednostnic oziroma posojil. Pričakovanja o tovrstnih prejemkih temeljijo predvsem na sposobnosti podjetja, da si zagotovi dovolj denarnih sredstev za poravnavanje zapadlih obveznosti in druge potrebe pri poslovanju, za naložbe, izplačilo dividend in podobno, včasih pa nanje vplivajo tudi zaznave uporabnikov o splošni sposobnosti zagotavljanja denarnih sredstev, ki vplivajo na tržne cene vrednostnic podjetja. Namen zunanjega računovodskega poročanja torej v veliki meri izhaja iz informacijskih potreb zunanjih uporabnikov, ki od podjetja ne morejo zahtevati kakršnihkoli dodatnih računovodskih informacij (Novak, 2006, str. 56).

1.3 OPREDELITEV SKUPINE DRUŽB ZA KATERE JE POTREBNO PRIPRAVITI KONSOLIDIRANE RAČUNOVODSKE IZKAZE

Osnovni cilj konsolidiranih računovodskih izkazov je zagotoviti uporabnikom računovodskih izkazov informacije o poslovnem izidu in finančnem položaju skupine povezanih družb kot da bi bila ena družba (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007). Za razliko od posamičnih računovodskih izkazov dajejo konsolidirani računovodski izkazi poglobljene informacije o poslovanju vseh družb, ki jih nadzira obvladujoča družba (Davies, Paterson & Wilson, 1999, str. 267). Pri tem se pojavi vprašanje, katere družbe tvorijo skupino družb, katerih računovodski izkazi so vključeni v konsolidirane računovodske izkaze. Omenila sem, da gre za skupino družb, ki jih obvladuje obvladujoča družba.

V teoriji zasledimo dva koncepta obvladovanja in sicer koncept pravne in pa koncept ekonomske kontrole (Ilovar, 1996, str. 7):

- Koncept pravne kontrole se je uveljavil v anglo-ameriškem svetu. Pravna kontrola je zagotovljena, če ima obvladujoča družba določen odstotek glasovalnih pravic ali lastniškega kapitala povezane družbe.
- Koncept ekonomske kontrole pa se je uveljavil v nemškem svetu in izhaja iz dejanskih povezav med družbami. V skupino so vključene vse družbe, na katera ima obvladujoča družba neposreden ali posreden večinski vpliv, ne glede na pravno ozadje. To pomeni, da lahko skupino sestavljajo tudi lastniško samostojne družbe, če ena družba lahko uveljavlja tolikšen vpliv na druge družbe, da jih dejansko upravlja.

Lastništvo kapitala je samo eden od načinov za doseganje prevladujočega vpliva v drugih družbah. Računovodski izkazi skupine, sestavljeni v skladu s konceptom ekonomske kontrole, dajejo informacije o stanju in uspehu gospodarske enote.

Najbolj preprosto definicijo skupine podajajo Slovenski računovodski standardi, ki v uvodu opredeljujejo skupino družb kot gospodarsko enoto, ne pa tudi pravno enoto, ki ni samostojna nosilka pravic in dolžnosti in jo sestavljajo:

- obvladujoča družba;
- družbe, odvisne od nje zaradi deleža v kapitalu;
- družbe, odvisne od nje zaradi prevladujočega vpliva iz drugih razlogov.

Obvladovanje je zmožnost odločanja o finančnih in poslovnih usmeritvah družbe za pridobivanje koristi iz njegovega delovanja. Odvisna družba je družba, ki jo obvladuje druga družba. Za takšno skupino sestavlja obvladujoča družba konsolidirane računovodske izkaze.

Najpomembnejši zakonski okvirji, ki opredeljujejo konsolidirane računovodske izkaze, so v Sloveniji Zakon o gospodarskih družbah (v nadaljevanju tudi ZGD-1), Slovenski računovodski standardi (v nadaljevanju tudi SRS) in Mednarodni standardi računovodskega poročanja (v nadaljevanju tudi MSRP). Ker Slovenski računovodski standardi povzemajo določila MSRP, se v okviru magistrskega dela osredotočam na predstavitev določil MSRP. Pri tem poudarjam, da so določila SRS s temi določili usklajena ali pa se nanje neposredno navezujejo.

Pred samo analizo je smiselno pojasniti še različne izraze, ki se uporabljajo pri opisovanju konsolidacije. Čeprav ZGD-1 in na drugi strani SRS ter prevedeni MSRP ponujajo svojo definicijo skupine, bistvenih vsebinskih razlik ni. Razhajajo pa se v izrazoslovju. ZGD namreč govori o nadrejeni in podrejenih družbah, SRS ter MSRP (v prevodu) pa o obvladujoči in odvisnih družbah. Poleg tega ZGD-1 uporablja izraze konsolidacija, konsolidirano letno poročilo, konsolidirana bilanca stanja, konsolidiran izkaz poslovnega izida, SRS in prevedeni MSRP pa izraze uskupinjevanje, skupinski računovodski izkazi, skupinska bilanca stanja, skupinski izkaz poslovnega izida (Jezernik, 2006, str. 17). V nalogi uporabljam izraze, ki so pogostejše uporabljeni v računovodski in revizijski stroki, to je konsolidacija ter obvladujoča in odvisna družba.

V skladu z ZGD-1 mora konsolidirano letno poročilo pripraviti družba s sedežem v Republiki Sloveniji, ki je nadrejena eni ali več družbam s sedežem v Republiki Sloveniji ali zunaj nje, če je obvladujoča družba ali ena od odvisnih družb organizirana kot kapitalska družba, kot

dvojna družba ali kot druga istovrstna pravnoorganizacijska oblika po pravu države sedeža družbe. Pri tem ZGD-1 določa, da je družba nadrejena drugi družbi, če je izpolnjen eden od naslednjih pogojev:

- a) če ima večino glasovalnih pravic v drugi družbi;
- b) če ima pravico imenovati ali odpoklicati večino članov posloводства ali nadzornega sveta druge družbe in je hkrati družbenik te družbe;
- c) če ima pravico do prevladujočega vpliva nad drugo družbo na podlagi podjetniške pogodbe ali drugega pravnega temelja; ali
- d) če je družbenik v drugi družbi in če na podlagi pogodbe z drugimi družbeniki te družbe nadzoruje večino glasovalnih pravic v tej družbi.

Pri tem se pri uporabi točke a), b) in d) glasovalnim pravicam ali pravicam imenovanja in odpoklica, katerih imetnik je obvladujoča družba, prištejejo glasovalne pravice ali pravice imenovanja in odpoklica, katerih imetnik je druga družba, ki je podrejena obvladujoči družbi, in navedene pravice oseb, ki delujejo za račun obvladujoče družbe ali druge njej podrejene družbe.

ZGD-1 pa dovoljuje tudi izjeme. Tako konsolidiranega poročila ni treba pripraviti obvladujoči družbi, ki skupaj z odvisnimi družbami ne dosega pogojev za srednje družbe, pri čemer se merili čistih prihodkov od prodaje in vrednosti aktive povečata za 20 odstotkov. Ta izjema ne velja, če se z vrednostnimi papirji obvladujoče družbe ali katere od odvisnih družb trguje na organiziranem trgu. Prav tako v konsolidacijo ni treba vključiti odvisne družbe, če to ni pomembno za resničen in pošten prikaz konsolidiranih računovodskih izkazov. Seveda pa mora v takem primeru družba v prilogi h konsolidiranim računovodskim izkazom navesti družbe, ki jih ni vključila v konsolidacijo, in pojasniti razloge za izključitev iz konsolidacije. Konsolidiranih računovodskih izkazov ni potrebno pripraviti tudi obvladujoči družbi, ki je sama hkrati odvisna družba in ki jo obvladuje druga družba s sedežem v Republiki Sloveniji, pod pogojem, da pridobi privolitev vseh manjšinskih lastnikov kapitala. Družba mora v tem primeru razkriti naziv in registrirani sedež obvladujoče družbe, ki objavlja konsolidirane računovodske izkaze.

MSRP v svojih določilih ne odstopajo pomembno od določil ZGD-1. V skladu z MSRP konsolidirani računovodski izkazi vključujejo vse odvisne družbe obvladujoče družbe. Pri tem opredeljujejo, da obvladovanje obstaja, če ima obvladujoča družba neposredno ali posredno, prek odvisnih družb, več kot polovico glasovalnih pravic v družbi, razen v izjemnih primerih, ko je mogoče jasno dokazati, da takšno lastništvo ne pomeni obvladovanja. Obvladovanje

prav tako obstaja, če ima obvladujoča družba v družbi polovico glasov ali manj, če (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007):

- obvladuje več kot polovico glasov na podlagi dogovora z drugimi finančnimi vlagatelji;
- ima moč voditi usmeritve financiranja in poslovanja v družbi po zakonu ali na podlagi pogodbe;
- ima moč postaviti ali odstaviti večino članov upravnega odbora ali temu ustreznega organa, ki obvladuje to (drugo) družbo; ali
- ima moč zagotoviti večino glasov na sestankih upravnega odbora ali temu ustreznega organa, ki obvladuje to (drugo) družbo.

Tudi pri opredelitvi izjem ne prihaja do pomembnih razlik v primerjavi z ZGD-1. MSRP tako določajo, da obvladujoči družbi ni potrebno predstaviti konsolidiranih računovodskih izkazov samo v primeru, če:

- je obvladujoča družba odvisna družba v popolni lasti ali delni lasti druge družbe, in so bili njeni drugi lastniki, tudi tisti, ki sicer nimajo pravice glasovati, obveščeni o tem in ne ugovarjajo, da obvladujoča družba ne predstavi konsolidiranih računovodskih izkazov;
- se z dolgovnimi ali kapitalskimi instrumenti obvladujoče družbe ne trguje na javnem trgu;
- obvladujoča družba ni vložila, niti ni v postopku vložitve, svojih računovodskih izkazov pri komisiji za vrednostnice ali drugi regulativni organizaciji za namen izdaje katerekoli vrste instrumentov na javnem trgu; in
- zadnja ali katerokoli vmesna obvladujoča družba obvladujoče družbe izdela konsolidirane računovodske izkaze, ki so na voljo za javno uporabo in so skladni z Mednarodnimi standardi računovodskega poročanja.

MSRP izrecno opozarjajo, da odvisna družba ni izključena iz konsolidacije preprosto zato, ker je naložbenik organizacija tveganega kapitala, vzajemni sklad, naložbeni sklad z enotami ali podobna družba. Prav tako ni mogoče izključiti iz konsolidacije odvisne družbe z razlogom, da je njeno poslovno delovanje povsem drugačno od tistega v drugih družbah v skupini.

Pri tem naj še omenim izjemo od konsolidiranja, ki so jo dovoljevali stari SRS (pred SRS 2006), ko so bile iz konsolidiranih računovodskih izkazov lahko izključene odvisne družbe, ki jih je nameravala obvladujoča družba usmerjati le začasno. To pomeni, da jih je imela v lasti samo zato, da bi jih v bližnji prihodnosti prodala. Na to določbo se je v preteklosti sklicevalo

precej družb, saj so se na ta način izognile izdelavi konsolidiranih izkazov, predvsem zaradi tega, ker ta bližnja prihodnost ni bila natančno časovno opredeljena. Novi SRS so poenoteni z MSRP, ki izrecno prepovedujejo izločitev iz konsolidacije za družbe, ki so že bile konsolidirane. Vendar pa Odbor za pojasnjevanje Mednarodnih standardov računovodskega poročanja (OPMSRP) v Pojasnilu SOP-12 Uskupinjevanje – enote za posebne namene poudarja, da obstaja izjema v primeru, če je bila odvisna družba pridobljena izključno z namenom ponovne prodaje v prej kot dvanajstih mesecih. V tem primeru obvladujoča družba svojo naložbo vrednoti v skladu z MSRP 5 - Nekratkoročna sredstva za prodajo in ustavljeno poslovanje, kar pomeni, da v računovodskih izkazih naložbo pripoznava po nižji izmed knjigovodske vrednosti ali poštene vrednosti, zmanjšane za stroške prodaje. MSRP 5 predpisuje dodatne pogoje, kdaj lahko družba pri vrednotenju svoje odvisne družbe uporablja ta standard in odvisne družbe ne konsolidira. Odvisna družba mora biti na razpolago za takojšnjo prodajo, pri čemer pa mora biti njena prodaja zelo verjetna. Prodaja je zelo verjetna v primeru, ko ustrezna raven posloводства dosledno izpolnjuje in sledi načrtu za prodajo odvisne družbe in že poteka celoten načrt in aktiven program za iskanje kupca. Prav tako mora potekati aktivno trženje in prizadevanje za doseg cene, ki odgovarja trenutni poštenu vrednosti odvisne družbe.

2 POMEN KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV

2.1 ZNAČILNOSTI KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV

Kot sem že omenila, konsolidirani računovodski izkazi predstavljajo skupek računovodskih izkazov posameznih pravno samostojnih, vendar gospodarsko med seboj povezanih družb, ki prikazuje premoženjsko in finančno stanje ter poslovni izid skupine, kot da bi šlo za eno samo družbo. Ker se s konsolidacijo odstrani dvojno izkazovanje določenih postavk, dajejo konsolidirani računovodski izkazi uporabnikom le-teh jasnejše informacije kot niz posamičnih računovodskih izkazov družb v skupini in so tako boljše vodilo pri poslovnih odločitvah.

Pred razvojem konsolidiranih računovodskih izkazov so lastniki obvladujoče družbe razpolagali le s posamičnimi, to je nekonsolidiranimi računovodskimi izkazi, katerih uporabna vrednost je bila pomanjkljiva, saj ni odražala finančnega položaja in poslovnega izida celotne skupine glede na njeno organizacijsko strukturo. V skladu s splošno sprejetimi računovodskimi standardi Združenih držav Amerike (v nadaljevanju US GAAP) so bile v nekonsolidiranih računovodskih izkazih naložbe izkazane po nabavni vrednosti, kar pomeni, da računovodski izkazi niso odražali dobičkov odvisnih družb, razen v primeru, ko so odvisne družbe dejansko izplačale dobiček obvladujoči družbi. To pomeni, da so bili v

nekonsolidiranih računovodskih izkazih kot prihodki pripoznani le izplačani dobički, poleg tega pa ti računovodski izkazi niso vsebovali informacij o višini sredstev in obveznosti, ki jih je obvladujoča družba obvladovala preko lastništva v odvisnih družbah. Posledično so bile računovodske informacije o dveh zelo podobnih družbah z različno organizacijsko strukturo, pri čemer je ena poslovala preko podružnic in obratov, ki niso ločeni pravni subjekti, druga pa preko odvisnih družb, povsem neprimerljivi. Posledično investitorji v družbo z odvisnimi družbami v računovodskih izkazih niso dobili poštene in resnične slike družbe, v katero so investirali, saj so, kot že rečeno, računovodski izkazi izkazovali le tista sredstva in obveznosti, ki se nanašajo na obvladujočo družbo kot pravno obliko, v izkazu poslovnega izida pa so bili v povezavi z odvisnimi družbami prikazani samo tisti prihodki, ki so se nanašali na izplačane dividende oziroma kapitalske dobičke (Taylor, 1996, str. 2). Ker so postajale skupine družb čedalje večje in čedalje bolj pomembne in ker je prišlo do čedalje večjih investicij, ki jih je bilo potrebno financirati z zunanjimi viri, se je izkazalo, da tovrstni nekonsolidirani računovodski izkazi za investitorje oziroma potencialne investitorje niso dovolj. Čedalje bolj se je kazala potreba po prikazu celotne slike oziroma rezultata poslovanja skupine družb. Posledično so družbe začele pripravljati konsolidirane računovodske izkaze z namenom, da postanejo računovodske informacije bolj uporabne in primerljive.

Konsolidirani računovodski izkazi so se najprej pojavili v Združenih državah Amerike, in sicer na prelomu 18. stoletja kot posledica hitrega in obsežnega procesa industrializacije in komercializacije gospodarstva, kar je vodilo k združevanju družb in ustanavljanju holdinških družb. Pravila za pripravo konsolidiranih računovodskih izkazov so postala sestavni del US GAAP. V Veliki Britaniji in kontinentalni Evropi so se konsolidirani računovodski izkazi, ki so sledili procesu rasti in združevanja družb, uveljavili nekoliko kasneje. Londonska borza vrednostnih papirjev zahteva od izdajateljev vrednostnih papirjev predložitev konsolidiranih računovodskih izkazov od leta 1939 dalje, zakonsko obvezna pa je postala priprava konsolidiranih računovodskih izkazov v Veliki Britaniji leta 1947. Temu so sledile še druge evropske države (Udir, 2003, str. 3). V Sloveniji je bilo sestavljanje konsolidiranih računovodskih izkazov uvedeno leta 1993 s sprejetjem Zakona o gospodarskih družbah in Slovenskih računovodskih standardov (Vrankar, 2008, str. 183).

Zaradi razlik v zakonodaji in računovodskih standardih še vedno obstajajo razlike v obveznosti priprave, sami pripravi in pa tudi uporabni vrednosti konsolidiranih računovodskih izkazov. Razlike se pojavljajo predvsem v (Udir, 2003, str. 3):

- stopnji obveznosti sestavljanja konsolidiranih računovodskih izkazov;
- definiciji skupine za potrebe konsolidiranja;

- uporabljeni metodi konsolidiranja in
- obliki in vsebini objavljenih računovodskih izkazov.

2.2 POMEN KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV

V Sloveniji so drugače kot na zahodu v očeh marsikaterih uprav in nadzornih svetov bolj kot konsolidirani računovodski izkazi skupin pomembni računovodski izkazi posamičnih družb. Najbrž zato, ker na njihovi podlagi odločajo o delitvi bilančnega dobička in posledično izplačilu dividend (Jezernik, 2006, str. 17).

Medtem ko posamični računovodski izkazi izpolnjujejo vrsto različnih nalog kot so dokumentiranje, informiranje ter izhodišče za obdavčenje in izplačevanje dobičkov, imajo konsolidirani računovodski izkazi le informativno naravo. Vendar pa se je potrebno zavedati, da več kot je poslovnih dogodkov med družbami v skupini, večji je pomen konsolidiranih računovodskih izkazov in manjša je izpovedna moč posamičnih računovodskih izkazov družb v skupini. Zavedati se je potrebno, da lahko med seboj povezane družbe s posebno politiko bilanciranja zameglijo oziroma onemogočijo vpogled v resnično premoženjsko in finančno stanje ter poslovno uspešnost posameznih družb v skupini (Vrankar, 2007a, str. 18). Posli med povezanimi osebami so namreč lahko navidezni in nimajo v ozadju pravega toka blaga ali storitev, po drugi strani lahko poteka prenos blaga in predvsem storitev brez dejanskega zaračunavanja in izkazovanja v računovodskih izkazih. Prav tako se pri poslih v skupini za oblikovanje cen in prodajnih pogojev pogosto zasleduje cilj davčnega optimiziranja, zaradi česar posli ne potekajo pod enakimi pogoji kot med neodvisnimi družbami. Tovrstni posli se v konsolidiranih računovodskih izkazih sicer izničijo na nivoju skupine, imajo pa pomemben vpliv na posamične računovodske izkaze. Z nevtraliziranjem oziroma izločitvijo omenjenih »umetnih« vplivov je uporabnikom računovodskih informacij omogočen vpogled v resnično premoženjsko in finančno stanje ter poslovno uspešnost skupine in posledično odločanje na podlagi resničnih informacij.

Lastniki obvladujoče družbe so hkrati posredno tudi lastniki njenih odvisnih družb, zato želijo spoznati resnično premoženjsko in finančno stanje ter poslovno uspešnost teh družb. Posamezni računovodski izkazi odvisnih družb takšnega vpogleda ne omogočajo, ker vsebujejo tudi vse posle med povezanimi družbami, ki kot že omenjeno, niso nujno posledica poslovanja, kakršno je običajno z družbami, s katerimi ni lastniških povezav. Nekonsolidirani računovodski izkazi ne prikazujejo narave sredstev, prednostnih delnic in obveznic odvisne družbe, ki imajo prednost pred navadnimi delnicami matične družbe. Prav tako ne prikazujejo

donosnosti poslovanja in zadržanih dobičkov odvisne družbe. Razlike med posamičnimi in konsolidiranimi računovodskimi izkazi so najbolj očitne pri računovodski obravnavi naložb v odvisne, pridružene in skupaj obvladovanje družbe. Stari SRS (pred SRS 2006) so tudi v posamičnih računovodskih izkazih zahtevali uporabo kapitalske metode, ki je na nek način približala kapital obvladujoče družbe kapitalu skupine. Ker MSRP in novi SRS 2006 predpisujejo za vrednotenje tovrstnih naložb uporabo nakupne ali poštene vrednosti, prihaja na tem področju do velikih razlik, ki pričajo v prid uporabi konsolidiranih računovodskih izkazov za pridobivanje informacij tudi o obvladujoči družbi.

Lastniki obvladujoče družbe dobijo na osnovi konsolidiranih računovodskih izkazov predvsem informacije za sprejemanje odločitev o povečanju ali zmanjšanju njihove naložbe. Zanimajo jih zlasti pričakovane dividende in povečanje čistega premoženja, kar vpliva na vrednost deležev oziroma delnic. S tem ko je izločena različnost poslovnega uspeha v skupini in so izkazana morebitna tveganja pri drugih članih skupine, dobijo delničarji pravilnejše informacije o vrednosti svojih naložb (Küting, Weber, 1989, str. 48). To pomeni, da delničarji lahko zahtevajo večje dividende, če obvladujoča družba izkazuje bistveno manjše dobičke od dobičkov skupine. Če pa obvladujoča družba izkazuje in izplačuje večje dividende od dobičkov skupine, se dividende izplačujejo na račun zmanjšanja sredstev drugih družb (Vrankar, 1994, str. 156-157).

Konsolidirani računovodski izkazi nudijo najboljše informacije o finančnem položaju in poslovnem izidu obvladujoče družbe tudi drugim uporabnikom računovodskih informacij. O pomenu konsolidiranih računovodskih izkazov priča že dejstvo, da so v ZDA in Kanadi, za razliko od večine evropskih držav, kjer letna poročila družb vključujejo tudi posamične računovodske izkaze obvladujoče družbe, uporabnikom na voljo samo konsolidirani računovodski izkazi. Na temo pomembnosti posamičnih računovodskih izkazov v primerjavi s konsolidiranimi nisem zasledila veliko raziskav. Omenim naj rezultate raziskave o povezavi med računovodskimi izkazi in tržno vrednostjo delnic za 35 finskih družb, ki kotirajo na borzi, ki so pokazali, da poslovni izid in druge postavke v konsolidiranih računovodskih izkazih vplivajo na gibanje borzne cene delnic, medtem ko posamični računovodski izkazi obvladujoče družbe tega vpliva nimajo (Niskanen, Kinnunen & Kasanen, 1998, str. 31-40). Tudi na osnovi ugotovitev te raziskave lahko sklepamo, da je uporabna moč konsolidiranih računovodskih izkazov za delničarje oziroma lastnike kapitala večja v primerjavi s posamičnimi računovodskimi izkazi. Posledično lahko pričakujemo, da bomo v Sloveniji nadaljevali s prilagajanjem svetovnemu trendu in da bodo konsolidirani računovodski izkazi

tudi pri nas močno pridobili na pomenu in uporabni vrednosti pri sprejemanju poslovnih odločitev.

2.3 POSEBNOSTI RAČUNOVODSKE OBRAVNAVE POSTAVK V KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

2.3.1 PREDSTAVITEV PROBLEMATIKE

Pri pripravljanju in predstavljanju konsolidiranih računovodskih izkazov skupine družb v skladu z Mednarodnimi standardi računovodskega poročanja mora obvladujoča družba upoštevati določila Mednarodnega računovodskega standarda (v nadaljevanju MRS) 27 - Skupinski in ločeni računovodski izkazi.

Konsolidirani računovodski izkazi so sestavljeni na podlagi izvirnih računovodskih izkazov družb v skupini z ustreznimi konsolidacijskimi popravki. To pomeni, da je potrebno najprej sešteti vsako posamezno postavko sredstev, dolgov, kapitala, prihodkov in odhodkov iz posamičnih računovodskih izkazov družb v skupini, nato pa tako dobljene izkaze prilagoditi za konsolidacijske popravke, ki v posamičnih računovodskih izkazih družb v skupini niso izkazani. Kot sem že omenila, je namen konsolidiranih računovodskih izkazov prikazati računovodske informacije o skupini kot da bi šlo za eno samo gospodarsko celoto, pri čemer se upošteva naslednje (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007):

- izloči se knjigovodska vrednost finančne naložbe obvladujoče družbe v vsaki odvisni družbi in delež obvladujoče družbe v kapitalu vsake od odvisnih družb;
- ugotovijo se manjšinski deleži v dobičku ali izgubi konsolidiranih odvisnih družb za obravnavano obdobje poročanja; in
- manjšinske deleže v čistih sredstvih konsolidiranih odvisnih družb je treba izkazati ločeno od kapitala obvladujoče družbe v njih. Manjšinske deleže v čistih sredstvih sestavljajo:
 - o znesek teh manjšinskih deležev na dan prvotne združitve, ki se izračuna v skladu z MSRP 3 - Poslovne združitve; in
 - o spremembe manjšinskega deleža v kapitalu od dneva združitve.

Stanja, posle, prihodke in odhodke v skupini je potrebno izločiti v celoti. Pri pripravi konsolidiranih računovodskih izkazov je potrebno uporabljati enotne računovodske usmeritve za podobne posle in druge poslovne dogodke v podobnih okoliščinah.

Nepoznavalec bi si lahko glede na zgoraj opisano predstavljal, da so konsolidirani računovodski izkazi preprosto seštevki posamičnih računovodskih izkazov, na preprost način zmanjšan za ustrezne postavke sredstev, dolgov, kapitala ter prihodkov in odhodkov, ki predstavljajo stanja in posle med družbami v skupini. Žal postopek konsolidiranja ni tako enostaven, saj se ob pripravi konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodne družbe med drugim srečujemo z naslednjimi problemi:

- Računovodske izkaze vseh družb v skupini, vključno s pridruženimi in skupaj obvladovanimi družbami, je potrebno prilagoditi na enoten okvir računovodskega poročanja in računovodskih usmeritev.
- Izločiti je potrebno nerealizirane dobičke, to je dobičke, ustvarjene znotraj skupine in ne s tretjimi osebami, kar postane zelo težavno opravilo kadar govorimo o zalogah blaga velikega števila različnih artiklov, za katere je potrebno ugotoviti, kateri še niso bili prodani končnemu kupcu in kolikšen je znesek nerealiziranih dobičkov v zalogah.
- Opredmetena osnovna in neopredmetena sredstva, ki so bila prodana drugi družbi v skupini, se v posamičnih računovodskih izkazih ob nakupu pripoznajo po pošteni, to je nabavni vrednosti, od katere se nato obračunava amortizacija. V konsolidiranih računovodskih izkazih se vrednost osnovnega sredstva zaradi prodaje znotraj skupine ne sme spremeniti, prav tako tudi ne amortizacijska osnova. Posledično je potrebno voditi dodatne pomožne evidence, ki omogočajo pripravo ustreznih računovodskih informacij. V tem primeru je potrebno v konsolidiranih računovodskih izkazih izkazati tudi vpliv tovrstnih prilagoditev na terjatve oziroma obveznosti iz naslova odloženih davkov v skladu z MRS 12 - Davek iz dobička.
- Ob prevedbi računovodskih izkazov družb v tujini v ustrezno poročevalsko valuto prihaja do tečajnih razlik, ki jih je potrebno analizirati in glede na njihovo naravo ustrezno pripoznati kot postavko kapitala ali v poslovnem izidu.
- Tudi pri usklajevanju stanj in poslov med družbami v skupini prihaja do tečajnih razlik, ki jih je prav tako kot v primeru, omenjenem v prejšnji alineji, potrebno analizirati in ustrezno pripoznati v skladu z določili MRS 21 - Vplivi sprememb deviznih tečajev.
- V skladu z MSRP 3 se prevzete družbe v konsolidiranih računovodskih izkazih pripoznajo po pošteni vrednosti, kar pomeni, da tudi tu prihaja do zapletenih konsolidacijskih prilagoditev, na primer iz naslova amortizacije opredmetenih osnovnih in neopredmetenih sredstev, ki so v konsolidiranih računovodskih izkazih vrednotene po drugačnih vrednostih, in podobno.
- Ob poslovnih združitvah je potrebno ugotoviti morebitno dobro ime in ga nato najmanj enkrat letno preizkušati za morebitno oslabitev.

- Za morebitno oslabitev je potrebno preizkušati tudi sredstva odvisnih družb.
- Zapletene prilagoditve so potrebne tudi v primeru, ko katera izmed družb v skupini svojih računovodskih izkazov ne pripravlja za enako poslovno obdobje kot obvladujoča družba.
- Obvladujoča družba mora pridobiti zadostne informacije za poročanje po odsekih v skladu z MRS 14.
- Kot bomo videli v nadaljevanju, tudi izračun poslovnega izida in deleža v kapitalu, ki pripada manjšinskim lastnikom, v praksi ni enostaven.
- Drugo.

2.3.2 PRILAGODITEV RAČUNOVODSKIH IZKAZOV ODVISNIH DRUŽB NA USTREZEN RAČUNOVODSKI OKVIR IN RAČUNOVODSKE USMERITVE

Odvisne družbe v tujini vodijo svoje poslovne knjige v skladu z lokalno zakonodajo in lokalnimi računovodskimi standardi. Pri pripravljanju računovodskih izkazov uporabljajo računovodske usmeritve, ki so prilagojene poslovnemu okolju v katerem poslujejo in velikokrat tudi posebnostim davčne zakonodaje posamezne države. Za potrebe priprave konsolidiranih računovodskih izkazov pa je potrebno te računovodske izkaze prilagoditi na način, da ustrezajo določilom izbranih računovodskih standardov, v našem primeru MSRP. MRS 27, ki predpisuje način konsolidiranja, poudarja, da je pri pripravljanju konsolidiranih računovodskih izkazov potrebno uporabljati enotne računovodske usmeritve za podobne posle in druge poslovne dogodke v podobnih okoliščinah. Če član skupine uporablja računovodske usmeritve, ki se razlikujejo od usmeritev skupine, sprejetih za podobne posle in poslovne dogodke v podobnih okoliščinah, je potrebno pri pripravljanju konsolidiranih računovodskih izkazov opraviti ustrezne preračune v njegovih računovodskih izkazih.

Poslovodstvo obvladujoče družbe se odloči, ali bo potrebne prilagoditve izvedla odvisna družba ali jih bodo izvedli v obvladujoči družbi. Običajno se prilagoditev opravi na nivoju vsake posamezne odvisne družbe, saj imajo le-te na voljo vse razpoložljive informacije, ki so potrebne za izvedbo ustreznih konsolidacijskih popravkov. Seveda pa je pomembno, da obvladujoča družba poskrbi za to, da imajo odgovorni v odvisnih družbah dovolj znanja, da prilagoditve izvedejo ustrezno. Pri tem si družbe pomagajo z zaposlovanjem računovodij z dobrim poznavanjem MSRP, izobraževanju znotraj skupine, ustrezno kontrolo na nivoju skupine in pa s konsolidacijskim priročnikom, ki predstavlja navodila za izpolnjevanje poročevalskih paketov.

Obvladujoča družba običajno pripravi navodila za izpolnjevanje poročevalskih paketov, ki temeljijo na izbranih računovodskih standardih in so razširjena na računovodske usmeritve glede načina oblikovanja popravka vrednosti terjatev, zalog in podobno. S konsolidacijskim priročnikom obvladujoča družba določi pravila, ki se nanašajo na celoten proces konsolidiranja, in sicer od določitve odgovornih oseb, pregleda strokovnih usmeritev ter vsebine in oblike poročanja odvisnih družb obvladujoči družbi, do časovnega načrta, načina izvedbe konsolidacije ter priprave konsolidiranih računovodskih izkazov in konsolidiranega letnega poročila. Računovodstvo, ki se ukvarja s sestavljanjem konsolidiranih računovodskih izkazov, imenujemo konsolidacijsko računovodstvo oziroma računovodstvo skupine. Njegova naloga je pripraviti informacije o poslovanju skupine pravočasno, v razumljivi obliki in v skladu s predpisi (Zrinski, 2007, str. 18). Zato je pomembno, da ustrezno in učinkovito pridobi zanesljive in uporabne podatke, potrebne za sestavljanje konsolidiranih računovodskih izkazov in letnega poročila. Z ustrezno zasnovanim poročevalskim paketom in navodili za pripravo le-teh, konsolidacijsko računovodstvo prejme vse informacije, ki so potrebne za pripravo konsolidiranih računovodskih izkazov vključno z razkritji, ki jih zahteva ustrezen računovodski okvir ter drugi predpisi, na primer ZGD-1.

2.3.3 PREVOD RAČUNOVODSKIH IZKAZOV ODVISNIH DRUŽB V USTREZNO POROČEVALSKO VALUTO

Pred izdelavo konsolidacije je potrebno računovodske izkaze oziroma poročevalske pakete odvisnih družb prevesti v predstavitveno valuto, to je valuto, v kateri bodo pripravljene konsolidirani računovodski izkazi. Odvisne družbe namreč vodijo svoje poslovne knjige in pripravljajo posamične računovodske izkaze za zakonske potrebe v funkcijski valuti, to je valuti gospodarskega okolja, v katerem posamezna družba posluje.

MRS 21 - Vplivi sprememb deviznih tečajev določa, kako naj družba v svojih računovodskih izkazih predstavi posle v tujih valutah in enote v tujini in kako pretvori različne valute v računovodskih izkazih v predstavitveno valuto. Izrecno je poudarjeno, da se ta standard uporablja tudi za prevedbo dosežkov in finančnega stanja enot v tujini, ki so vključeni v računovodske izkaze družbe s konsolidiranjem, sorazmernim konsolidiranjem ali s kapitalsko metodo, v predstavitveno valuto.

Dosežki in finančno stanje družbe se pretvorijo v drugo predstavitveno valuto na naslednji način:

- Sredstva in obveznosti v vsaki predstavljeni bilanci stanja, vključno s primerjalnimi podatki, se morajo pretvoriti po končnem tečaju na dan določene bilance stanja, pri čemer so denarne postavke v tujih valutah pretvorjene po končnem tečaju, nedenarne postavke, ki so izmerjene po izvorni vrednosti v tuji valuti, pa ostanejo pretvorjene po menjalnem tečaju na dan posla (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007). Denarne postavke so denarna sredstva in finančne naložbe v posojila, ki jih bo podjetje prejelo poravnane v določeni ali določljivi velikosti denarnih sredstev. Ker so finančne naložbe v odvisne, skupaj obvladovane in pridružene družbe nedenarne postavke, se v primeru, če jih družba izkazuje po nabavni vrednosti, njihova vrednost zaradi sprememb deviznih tečajev ne spreminja. Če jih družba vrednoti po poštenu vrednosti, pa mora upoštevati tudi spremembo tečaja tuje valute (Vrankar, 2007b, str. 211).
- Prihodki in odhodki v vsakem izkazu poslovnega izida, vključno s primerjalnimi podatki, se morajo pretvoriti po menjalnih tečajih, ki so veljali na dan določenega posla (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007). Pri tem naj opomnim, da MRS 21 dovoljuje uporabo povprečnega tečaja za prevedbo poslov v izkazu poslovnega izida pod pogojem, da se menjalni tečaji v obdobju pomembno ne spreminjajo in da zaradi uporabe približka ne prihaja do pomembnih napak v računovodskih izkazih. V praksi to pomeni, da bomo, če družba med poslovnim letom enakomerno ustvarja prihodke in odhodke, te prevedli po povprečnem tečaju leta, če pa je poslovanje sezonsko, bomo za prihodke uporabili povprečni tečaj obdobja (obdobij), v katerem (katerih) se ustvari pretežni del prihodkov, in smiselni drug tečaj za odhodke. V prevedenih računovodskih izkazih moramo izkazati tisti čisti dobiček ali tisto izgubo poslovnega leta, ki izhaja iz prevedenega izkaza poslovnega izida (Vrankar, 2007b, str. 211).
- Vse nastale tečajne razlike se morajo pripoznati kot posebna sestavina kapitala (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007).

Združevanje dosežkov in finančnega stanja enote v tujini z dosežki in finančnim stanjem poročajoče družbe temelji na običajnih postopkih konsolidiranja, kot je izločevanje stanj in notranjih poslov odvisne družbe v skupini. Toda notranje denarno sredstvo (ali dolg) v skupini, pa naj je kratkoročno ali dolgoročno, se ne more izločiti s pobotanjem z ustreznim notranjim dolgom (ali sredstvom) v skupini ne da bi se v skupinskih računovodskih izkazih prikazale posledice nihanja valut. To pa zato, ker denarna postavka predstavlja obvezo za

pretvorbo ene valute v drugo in poročajoča družba lahko zaradi nihanja valute utрпи izgubo ali prejme dobiček. Tako se v konsolidiranih računovodskih izkazih poročajoče družbe takšna tečajna razlika še nadalje pripozna v poslovnem izidu ali, če izhaja iz okoliščin, podrobneje opisanih v MRS 21, razvršča kot kapital do odprave enote v tujini. Ob odpravi enote v tujini se nabrani znesek tečajnih razlik, odložen v posebno sestavino kapitala, ki je del te enote v tujini, pripozna v poslovnem izidu, ko se pripozna dobiček ali izguba iz odprave.

Dobički in izgube pri poslih v tujih valutah in tečajne razlike, ki se pojavljajo pri pretvarjanju dosežkov in finančnih stanj družbe (tudi enote v tujini) v drugo valuto, lahko vplivajo na davke. Te davčne učinke ureja MRS 12 – Davek iz dobička.

2.3.4 PRILAGODITEV RAČUNOVODSKIH IZKAZOV ODVISNIH DRUŽB NA USTREZNO POROČEVALSKO OBDOBJE

Računovodski izkazi obvladujoče družbe in njenih odvisnih družb, uporabljeni pri pripravljanju konsolidiranih računovodskih izkazov, morajo biti pripravljeni na isti presečni dan. Če se datumi računovodskih izkazov obvladujoče in odvisne družbe razlikujejo, pripravi odvisna družba za namene konsolidiranja dodatne računovodske izkaze z istim presečnim datumom, kot ga imajo računovodski izkazi obvladujoče družbe, razen če to ne bi bilo izvedljivo. MRS 27 določa, da je v primeru, ko priprava dodatnih računovodskih izkazov odvisne družbe ni mogoča in so računovodski izkazi odvisne družbe, ki se uporabljajo za pripravo konsolidiranih računovodskih izkazov, pripravljeni do drugega datuma kot računovodski izkazi obvladujoče družbe, potrebno opraviti prilagoditve za učinke pomembnih poslov ali poslovnih dogodkov, ki nastanejo med omenjenim datumom in datumom računovodskih izkazov obvladujoče družbe. V tem primeru morata biti dolžina poročevalskih obdobj in morebitna razlika v datumih izkazov iz obdobja v obdobje enaki, v vsakem primeru pa razlika med datumi poročanja odvisne in obvladujoče družbe ne sme biti večja kot tri mesece.

2.3.5 RAČUNOVODSKO PRIPOZNAVANJE NALOŽB V PRIDRUŽENE IN SKUPAJ OBVLADOVANE DRUŽBE V KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

V skladu z MRS 28 oziroma MRS 31 so naložbe v pridružene družbe v konsolidiranih računovodskih izkazih pripoznane z uporabo kapitalske metode, naložbe v skupaj obvladovane družbe pa s sorazmernim uskupinjevanjem ali kapitalsko metodo. Gre za prilagoditev, ki se opravi v konsolidiranih računovodskih izkazih, saj se te vrste naložb v

posamičnih, to je nekonsolidiranih izkazih, vrednotijo po naložbeni metodi ali v skladu z MRS 39 - Finančni instrumenti: Pripoznavanje in merjenje, z izjemo naložb, ki so razvrščene med sredstva za prodajo (ali vključene v skupino za odtujitev, ki je razvrščena med sredstva za prodajo) in se v skladu z MSRP 5 - Nekratkoročna sredstva za prodajo in ustavljeno poslovanje vrednotijo po nižji od knjigovodske ali poštene vrednosti.

MRS 28 - Finančne naložbe v pridružena podjetja opredeljuje pridruženo družbo kot družbo, v katerem ima naložbenik pomemben vpliv in ki ni niti odvisna družba niti naložbenikov skupni podvig. Isti standard določa, da če ima naložbenik neposredno ali posredno (na primer prek odvisnih družb) 20 odstotkov ali več glasovalne moči v družbi, v katero naložbi, velja predpostavka, da ima pomemben vpliv, razen če je mogoče nedvoumno dokazati, da to ni res. Velja tudi obratno: če ima naložbenik neposredno ali posredno manj kot 20 odstotkov glasovalne moči v družbi, v katero naložbi, velja predpostavka, da nima pomembnega vpliva, razen če je mogoče tak vpliv nedvoumno dokazati. Če ima kak naložbenik pomemben ali večinski delež, to drugemu naložbeniku še ne onemogoča imeti pomemben vpliv.

Na tem mestu želim poudariti, da sta popolno in sorazmerno konsolidiranje metodi konsolidiranja, medtem ko je kapitalska metoda le posebna metoda vrednotenja in izkazovanja naložb v kapital drugih podjetij (Vrancar, 2007b, str. 211). V skladu s kapitalsko metodo se finančna naložba v pridruženo družbo najprej pripozna po nabavni vrednosti, knjigovodska vrednost pa se poveča ali zmanjša, tako da se pripozna naložbenikov delež v dobičku ali izgubi družbe, ki nastane po datumu, ko je bila finančna naložba opravljena. Delež naložbenika v poslovnem izidu družbe se pripozna v poslovnem izidu naložbenika, znesek, dobljen iz razdelitve čistega dobička družbe, pa zmanjša knjigovodsko vrednost njegove finančne naložbe. Preračuni knjigovodske vrednosti so morda prav tako potrebni, če se spremeni naložbenikov sorazmerni delež v kapitalu družbe, v katero naložbi, a te spremembe niso pripoznane v poslovnem izidu. Med takimi spremembami so tudi tiste, ki so posledica prevrednotenja opredmetenih osnovnih sredstev in tečajnih razlik. Naložbenikov delež v teh spremembah se pripozna neposredno v kapitalu naložbenika (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007).

Računovodsko obravnavanje naložb v skupne podvige obravnava MRS 31 - Deleži v skupnih podvigih. Omenjeni standard opozarja, da imajo skupni podvigi zelo različne oblike in ustroje, pri čemer standard govori o treh splošnih značilnih vrstah - skupaj obvladovanem delovanju, skupaj obvladovanih sredstvih in skupaj obvladovanih družbah. Za vse skupne podvige veljata naslednji značilnosti:

- dva ali več podvižnikov zavezuje pogodbeni sporazum in
- pogodbeni sporazum vzpostavlja skupno obvladovanje.

MRS 31 podrobneje opisuje kriterije skupnih podvigov, katere je potrebno pozorno proučiti, da se prepričamo, ali gre pri določenem poslu res za skupni podvig ali ne.

Sorazmerno uskupinjevanje je metoda obračunavanja, pri kateri je podvižnikov del v vsakem sredstvu, obveznosti, prihodku in odhodku skupaj obvladovane družbe povezan s podobnimi postavkami v podvižnikovih računovodskih izkazih ali izkazan v nizu posebnih postavk v podvižnikovih računovodskih izkazih (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007).

Kapitalska metoda je v skladu s tem standardom opredeljena kot metoda obračunavanja, pri kateri se delež v skupaj obvladovani družbi sprva pripozna po nabavni vrednosti in se kasneje preračuna za ponakupno spremembo podvižnikovega deleža v čistem premoženju skupaj obvladovane družbe. Poslovni izid podvižnika vključuje podvižnikov delež v poslovnem izidu skupaj obvladovanega podjetja. MRS 31 ne priporoča uporabe kapitalske metode, ker sorazmerno uskupinjevanje bolje kaže bistvo in gospodarsko stvarnost podvižnikovega deleža v skupaj obvladovani družbi, torej obvladovanje podvižnikovega deleža v prihodnjih gospodarskih koristih. Kljub temu pa ta standard dovoljuje pri pripoznavanju deležev v skupaj obvladovanih družbah tudi uporabo kapitalske metode kot drugačno rešitev.

Za razliko od nekonsolidiranih računovodskih izkazov, kjer prihaja do sprememb v vrednosti naložbe samo v primeru nakupov oziroma prodaje deležev ter v primeru potrebe po slabitvi naložbe, je potrebno v okviru priprave konsolidacije te naložbe ovrednotiti v skladu s kapitalsko metodo ali jih v primeru skupaj obvladovanih družb sorazmerno konsolidirati. Tu prihaja do zelo pomembnih razlik, saj konsolidirani računovodski izkazi mnogo boljše izkazujejo dejansko finančno stanje in poslovni izid pridruženih in skupaj obvladovanih družb in njihov vpliv na finančno stanje in poslovni izid naložbenika.

Pri tem naj omenim problem, kadar se konsolidirani računovodski izkazi pripravljajo prej kot pa ima skupina na razpolago podatke o revidiranih računovodskih izkazih pridruženih in skupaj obvladovanih družb. V tem primeru mora namreč družba na podlagi nerevidiranih ali celo vmesnih računovodskih izkazov oceniti poslovni izid pridružene oziroma skupaj obvladovane družbe ter potem v naslednjem poslovnem letu narediti ustrezne popravke. Potrebno je poudariti, da je družba pri pripravi konsolidiranih računovodskih izkazov dolžna tudi oceniti in ustrezno izločiti nerealizirane dobičke, ki se nahajajo na primer v zalogah

pridružene družbe. Pridružene in skupaj obvladovane družbe morajo uporabljati tudi enake računovodske standarde in računovodske usmeritve kot obvladujoča družba, sicer je v okviru priprave konsolidiranih računovodskih izkazov potrebno opraviti ustrezne prilagoditve.

Zaradi vseh naštetih problemov se v praksi pogosto pojavi problem pridobivanja ustreznih informacij, na osnovi katerih lahko obvladujoča družba izvede ustrezne prilagoditve. Vendar pa MSRP predpostavljajo, da mora družba svoj pomemben vpliv v takšni družbi izkoristiti tudi na način, da si zagotovi vse potrebne informacije za ustrezno izkazovanje postavk v konsolidiranih računovodskih izkazih.

2.3.6 RAČUNOVODSKA OBRAVNAVA PREVZEMOV

V skladu z MSRP 3 – Poslovne združitve se v primeru nakupa družbe, ki postane odvisna in katere računovodski izkazi so posledično v skladu z MRS 27 vključeni v konsolidirane računovodske izkaze, tovrsten prevzem v skupinskih računovodskih izkazih obračuna z uporabo nakupne metode. Prevzemnik tako pripozna opredeljiva sredstva, dolgove in pogoje obveznosti prevzete družbe po njihovi pošteni vrednosti na datum prevzema ter tudi pripozna dobro ime, ki ga naknadno preskusi za oslabitev in ga ne amortizira.

Datum prevzema je datum, na katerega prevzemnik dejansko prevzame oblast nad prevzeto družbo. V skladu z MSRP 3 – Poslovne združitve je obvladovanje možnost odločanja o finančnih in poslovnih usmeritvah družbe ali poslovnega subjekta za pridobivanje koristi iz njegovega delovanja. Šteje se, da je družba pridobila oblast nad drugo družbo, ki se združuje, če pridobi več kot polovico glasovalnih pravic v tej družbi, razen če lahko dokaže, da takšno lastništvo ne predstavlja obvladovanja. Celo če ena izmed družb, ki se združujejo, ne pridobi več kot polovice glasovalnih pravic v drugi družbi, je še vedno lahko pridobila oblast nad to družbo, če zaradi združitve pridobi naslednje:

- nadzor nad več kot polovico glasovalnih pravic v drugi družbi na podlagi sporazuma z drugimi vlagatelji; ali
- pooblastilo odločanja o finančnih in poslovnih usmeritvah druge družbe na podlagi statuta ali sporazuma; ali
- pooblastilo, da postavi ali odstavi večino članov upravnega odbora ali drugega enakovrednega organa v drugi družbi; ali
- pooblastilo, ki zagotavlja večino glasov na sestankih upravnega odbora ali drugega enakovrednega organa v drugi družbi.

Opređeljiva sredstva, dolgovi in pogojne obveznosti prevzete družbe se pripoznajo v konsolidiranih računovodskih izkazih na datum prevzema samo, če na ta datum izpolnjujejo naslednja sodila:

- v primeru sredstva, ki ni neopredmeteno sredstvo, če je verjetno, da se bodo prevzemniku v prihodnosti zaradi njega povečale gospodarske koristi, pri čemer je mogoče zanesljivo izmeriti njegovo pošteno vrednost;
- v primeru dolga, ki ni pogojna obveznost, če je verjetno, da bo za njegovo poravnavo potreben odtok dejavnikov, ki omogočajo gospodarske koristi, in se lahko poštena vrednost dolga zanesljivo izmeri;
- v primeru neopredmetenega sredstva ali pogojne obveznosti, da se lahko zanesljivo izmeri njihova poštena vrednost.

Na datum prevzema se v konsolidiranih računovodskih izkazih pripozna tudi dobro ime, pridobljeno s poslovno združitvijo, in sicer prvotno v višini presežka nabavne vrednosti prevzema nad deležem prevzemnika v čisti pošteni vrednosti opredeljivih sredstev, dolgov in pogojnih obveznosti prevzete družbe. Tako ustvarjeno dobro ime predstavlja plačilo, ki ga izvede prevzemnik v pričakovanju prihodnjih gospodarskih koristi od sredstev, ki jih ni mogoče posamično opredeliti in ločeno pripoznati. Po začetnem pripoznanju prevzemnik meri dobro ime, pridobljeno s poslovno združitvijo, po nabavni vrednosti, zmanjšani za morebitno nabrano izgubo zaradi oslabitve (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007).

Konsolidirani računovodski izkazi vključujejo dobiček in izgubo prevzete družbe po datumu prevzema z vključitvijo prihodkov in odhodkov prevzete družbe na podlagi nabavne vrednosti poslovne združitve za prevzemnika. Na primer, stroški amortizacije, vključeni v konsolidirane računovodske izkaze po datumu prevzema, ki se nanašajo na amortizirljiva sredstva prevzete družbe, imajo za podlago pošteno vrednost teh sredstev na datum prevzema, to je njihove nabavne vrednosti za prevzemnika.

Na dan menjave mora družba v skladu z MRS 12 – Davek iz dobička pripoznati terjatve oziroma obveznosti iz naslova odloženih davkov. Če poslovna združitev ne vpliva na davčno vrednost pridobljenih opredeljivih sredstev in prevzetih dolgov ali če vpliva različno, se pojavijočasne razlike, na osnovi katerih družba izračuna in pripozna terjatve (kolikor ustrezajo sodilom pripoznavanja) oziroma obveznosti iz naslova odloženih davkov, kar vpliva na višino dobrega imena.

MSRP 3 v prilogi B natančno opredeljuje merila kot pošteno vrednost posameznih vrst opredeljivih sredstev, dolgov in pogojnih obveznosti prevzete družbe. Tako za namene razporejanja nabavne vrednosti poslovne združitve prevzemnik šteje kot pošteno vrednost naslednja merila (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007):

- Za finančne inštrumente, s katerimi se trguje na delujočem trgu, prevzemnik uporablja dnevne tržne vrednosti, za finančne inštrumente, s katerimi se ne trguje na delujočem trgu, pa ocenjene vrednosti, ki upoštevajo značilnosti, kot so koeficient cene na dobiček, dividendna dobičkonosnost in pričakovane stopnje rasti primerljivih inštrumentov družb, ki imajo podobne značilnosti.
- Za terjatve, pravice do uporabe in druga opredeljiva sredstva prevzemnik uporablja sedanje vrednosti zneskov, ki bodo prejeti, določene po ustreznih dnevnih obrestnih merah ter po potrebi zmanjšane za odpise zaradi neiztržljivosti in za stroške izterjave. Diskontiranje ni potrebno za kratkoročne terjatve, pravice do uporabe in druga opredeljiva sredstva, če razlika med nominalnim in diskontiranim zneskom ni pomembna.
- Za zaloge dokončanih proizvodov in trgovskega blaga prevzemnik uporablja prodajne cene, zmanjšane za vsoto stroškov prodaje in primerne dobička za prevzemnikova prodajna prizadevanja, zasnovanega na dobičku za podobne dokončane proizvode in trgovsko blago. Za zaloge nedokončane proizvodnje prevzemnik uporablja prodajne cene dokončanih proizvodov, zmanjšane za vsoto stroškov za dokončanje, stroškov prodaje in primerne dobička za prizadevanja pri dokončanju in prodaji, zasnovanega na dobičku za podobne dokončane proizvode. Kot pošteno vrednost zalog surovin se uporabijo dnevne nadomestitvene vrednosti.
- Za zemljišča in zgradbe prevzemnik uporablja tržne vrednosti.
- Za naprave in opremo prevzemnik uporablja tržne vrednosti, ki se običajno določijo s ceno. Če zaradi posebne narave posamezne naprave in opreme ne obstajajo tržno zasnovani dokazi poštene vrednosti in se ta naprava in oprema redko prodaja, razen kot del družbe, ki nadaljuje poslovanje, prevzemnik običajno oceni pošteno vrednost z uporabo donosnostnega načina ali načina za amortizacijo zmanjšane nadomestitvene vrednosti.
- Pošteno vrednost neopredmetenih sredstev prevzemnik določi glede na delujoči trg, kot je opredeljen v MRS 38 - Neopredmetena sredstva, če ni delujočega trga, pa na način, ki odraža znesek, ki bi ga prevzemnik plačal za sredstvo v premišljenem poslu med dobro obveščenima in voljnima strankama, zasnovanem na najboljših razpoložljivih informacijah.

- Za čiste terjatve ali obveznosti za povračila zaposlenim po programu z določenimi zasluži prevzemnik uporablja sedanjo vrednost opredeljene obveznosti za določene zasluške, zmanjšano za pošteno vrednost vseh sredstev programa. Toda sredstvo se pripozna le toliko, kolikor je verjetno, da bo na razpolago prevzemniku v obliki povračil iz programa ali zmanjšanja prihodnjih prispevkov.
- Za terjatve za davek in obveznosti za davek prevzemnik uporablja znesek davčne koristi, ki izhaja iz davčnih izgub ali obračunanih obveznosti za davke glede na dobiček ali izgubo v skladu z MRS 12 - Davek iz dobička, ki je ocenjen(a) iz zornega kota sestavljene družbe. Terjatev za davek ali obveznost za davek se ugotovi po upoštevanju davčnega učinka ponovno izraženih opredeljivih sredstev in dolgov ter pogojnih obveznosti po njihovih poštenih vrednostih ter se ne diskontira.
- Za obveznosti do dobaviteljev in menične obveznosti, dolgoročna posojila, druge obveznosti, vnaprej vračunane stroške in odložene prihodke prevzemnik uporablja sedanje vrednosti zneskov, ki jih bo treba plačati pri izpolnjevanju obveznosti, ugotovljene po ustreznih dnevnih obrestnih merah. Diskontiranje ni potrebno za kratkoročne obveznosti, če razlika med nominalnim in diskontiranim zneskom ni bistvena.
- Za kočljive pogodbe in druge opredeljive obveznosti prevzete družbe prevzemnik uporablja sedanje vrednosti zneskov, ki bodo izplačani pri izpolnjevanju obveznosti, ugotovljene po ustreznih dnevnih obrestnih merah.
- Za pogojne obveznosti prevzete družbe prevzemnik uporablja zneske, ki bi jih tretja oseba zaračunala za prevzem teh pogojnih obveznosti. Tovrsten znesek odraža vsa pričakovanja v zvezi s potencialnimi finančnimi tokovi in ne enega najbolj verjetnega ali pričakovanega maksimalnega ali minimalnega finančnega toka.

V praksi prihaja večkrat do primerov, ko pridobi obvladujoča družba delež v odvisni družbi v več korakih. V takem primeru mora obvladujoča družba v konsolidiranih računovodskih izkazih vsak nakup prikazati ločeno, kar posledično pomeni, da mora na dan vsakega nakupa dodatnega deleža poleg nabavne vrednosti pridobitve deleža ugotoviti tudi pošteno vrednost sredstev, dolgov in pogojnih obveznosti kupljene družbe, da bi lahko ugotovila znesek dobrega imena pri vsakem nakupu. Pri poslovnih združitvah po fazah se dogaja, da so poštene vrednosti prevzetih sredstev, dolgov in pogojnih obveznosti na datum vsakega nakupa drugačne. Problem ugotavljanja vrednosti dobrega imena se v praksi pojavlja predvsem v primerih, ko obvladujoča družba pridobi na začetku manjši delež, ki še ne predstavlja pomembnega vpliva, kar pomeni, da ji za prvi nakup (oziroma prve nakupe) še ni bilo potrebno ugotavljati poštenih vrednosti in ugotavljati dobrega imena. Ob dokupu deleža, ki

predstavlja pomemben ali prevladujoč vpliv, ima potem obvladujoča družba več možnosti. Ena možnost je, da se dobro ime na dan pridobitve manjšinskega deleža (pod 20%) izračuna kot razlika med nakupno vrednostjo in knjigovodsko vrednostjo sredstev, dolgov in pogojnih obveznosti kupljene družbe na dan nakupa. Druga možnost je, da se dobro ime ugotovi na dan pridobitve kontrolnega deleža kot razlika med nakupno vrednostjo obeh deležev in pošteno vrednostjo sredstev, dolgov in pogojnih obveznosti. Od pomembnosti vsakega nakupa, spremembe v pošteni vrednosti in drugih pogojev je odvisno, katero možnost bo uporabila posamezna obvladujoča družba (Hartman, 2008, str. 47).

Poleg tega lahko sporazum o poslovni združitvi dovoljuje prilagoditve nabavne vrednosti združitve v odvisnosti od enega ali več prihodnjih dogodkov. Prilagoditev je lahko na primer odvisna od določene ravni dobička, ki je ohranjen ali dosežen v prihodnjih obdobjih, ali od ohranitve tržne cene izdanih inštrumentov. Ob začetnem obračunu združitve je navadno mogoče oceniti znesek vsake prilagoditve ne da bi zmanjšali zanesljivost informacije, tudi če obstaja določena raven negotovosti. Če se dogodki v prihodnosti ne zgodijo ali je potreben popravek prilagoditve, se temu ustrezno prilagodi nabavna vrednost poslovne združitve. Poenostavljeno povedano, če sporazum o poslovni združitvi omogoča prilagoditev nabavne vrednosti združitve odvisno od prihodnjih dogodkov, prevzemnik vključi znesek prilagoditve v nabavno vrednost združitve na dan prevzema, če je prilagoditev verjetna in je znesek mogoče zanesljivo izmeriti. Če takšna prilagoditev naknadno postane verjetna in se lahko zanesljivo izmeri, se dodatno upoštevanje šteje kot prilagoditev nabavne vrednosti združitve. Pogodbeni sporazum lahko opredeljuje tudi okoliščine, v katerih mora prevzemnik pozneje še nekaj doplačati prodajalcu kot nadomestilo za padec vrednosti danih sredstev, izdanih kapitalskih inštrumentov ali obveznosti, ki nastanejo oziroma jih prevzame prevzemnik v zameno za oblast nad prevzeto družbo. Do takšnega dogodka pride na primer, če prevzemnik jamči za tržno ceno kapitalskih ali dolgovnih inštrumentov, izdanih kot del nabavne vrednosti poslovne združitve, in mora izdati dodatne kapitalske ali dolgovne inštrumente za doseganje prvotno ugotovljene nabavne vrednosti. V takšnih primerih se ne pripozna povečanje nabavne vrednosti poslovne združitve. V primeru kapitalskih inštrumentov se poštena vrednost dodatnega plačila pobota z enakim zmanjšanjem vrednosti, pripisane prvotno izdanim inštrumentom, v primeru dolgovnih inštrumentov pa se dodatno plačilo šteje za zmanjšanje premije ali povečanje popusta pri prvi izdaji (Barden, Hall, Poole, Rigelsford & Taylor, 2007, str. 1704-1757).

Pri tem naj še omenim primer, ko so bile aktivnosti za prevzem šele pričete, medtem ko do samega prevzema na dan bilance stanja še ni prišlo. Čeprav družba do dneva bilance stanja še

ni pridobila oblasti nad drugo družbo, lahko v skladu z določili MSRP 3 pripozna stroške, ki jih lahko neposredno pripiše poslovni združitvi, to je plačila honorarjev pravnim svetovalcem, ocenjevalcem in drugim svetovalcem v zvezi z izvedbo združitve (na primer za izvedbo skrbnega pregleda), kot naložbo. Družba pa vrednosti naložbe ne sme povečati za stroške splošnih služb in druge stroške, ki se ne morejo pripisati neposredno posamezni združitvi, saj se le-ti v skladu z MSRP 3 ne vštejejo v stroške združitve, temveč se pripoznajo kot odhodki, ko nastanejo. V takem primeru je zelo pomembno oceniti, ali bo do prevzema dejansko prišlo, saj je v nasprotnem primeru stanje naložb v konsolidiranih računovodskih izkazih precenjeno, odhodki pa podcenjeni za enak znesek.

2.3.7 PREIZKUŠANJE DOBREGA IMENA IN SREDSTEV ZA SLABITEV

V skladu z določili MRS 36 – Oslabitev sredstev mora družba na dan vsakega poročanja oceniti, ali obstajajo znamenja, da utegnejo biti sredstva, za katera velja omenjeni standard, oslabljeni. Družba mora namreč zagotoviti, da knjigovodska vrednost njenih sredstev ne presega njihove nadomestljive vrednosti, to je zneska, ki bo nadomeščen z uporabo ali prodajo sredstva. V takšnem primeru se sredstvo šteje za oslajljeno in MSRP zahtevajo, da družba pripozna izgubo zaradi oslajitve. Standard navaja primere znamenj slabitev iz zunanjih in notranjih informacij, ki jih je družba dolžna upoštevati, pri čemer poudarja, da seznam ni popoln in da lahko družba prepozna tudi druga znamenja, ki zahtevajo, da ugotovi nadomestljivo vrednost sredstva, ali, v primeru dobrega imena, opravi preizkus oslajitve na način, ki ga predpisuje standard. Ne glede na to, ali obstaja kako znamenje oslajitve, mora družba najmanj enkrat letno preizkusiti za morebitno oslajitev vsa neopredmetena sredstva z nedoločeno dobo koristnosti, vsa neopredmetena dolgoročna sredstva, ki se še ne uporabljajo, ter vsako dobro ime, pridobljeno v poslovni združitvi.

Družba mora v skladu z MRS 36 preveriti najmanj naslednja znamenja slabitve:

- a) Iz zunanjih virov informacij:
 - o V obdobju se je tržna vrednost sredstva zaradi poteka časa ali običajne uporabe zmanjšala veliko bolj, kot je bilo pričakovano.
 - o V obdobju so se pojavile ali se bodo v bližnji prihodnosti pojavile pomembne spremembe v tehnološkem, tržnem, gospodarskem ali pravnem okolju, v katerem deluje družba, ali na trgu, ki mu je sredstvo namenjeno, z neugodnim vplivom na družbo.

- o V obdobju so se povečale tržne obrestne mere ali druge tržne donosnosti naložb, ta povečanja pa bodo verjetno vplivala na diskontno mero, uporabljeno pri izračunu vrednosti pri uporabi, in bistveno zmanjšala nadomestljivo vrednost sredstva.
 - o Knjigovodska vrednost čistih sredstev družbe je večja od njihovega tržnega usredstvovanja.
- b) Iz notranjih virov informacij:
- o Na voljo so dokazi o zastarelosti ali fizični poškodovanosti sredstva.
 - o V obdobju so se pojavile ali se v bližnji prihodnosti pričakujejo pomembne spremembe obsega ali načina sedanje ali pričakovane uporabe sredstva z neugodnim vplivom na družbo. Te spremembe vključujejo neuporabo sredstva, načrte ustavitve ali reorganiziranja poslovanja, ki mu pripada sredstvo, ali odtujitve sredstva pred prej pričakovanim datumom, in ponovna ocena dobe koristnosti neopredmetenega sredstva kot končne in ne kot nedoločene dobe.
 - o Iz notranjega poročanja so na voljo dokazi, ki kažejo, da je ali bo gospodarska uspešnost sredstva manjša, kot je bilo pričakovano.

Če sredstvo ne ustvarja denarnih pritokov, v glavnem neodvisnih od pritokov, ki jih ustvarjajo druga sredstva ali skupine sredstev, nadomestljive vrednosti posameznega sredstva ni mogoče ugotoviti. V takšnih primerih je vrednost pri uporabi in potemtakem nadomestljivo vrednost mogoče ugotoviti zgolj za denar ustvarjajočo enoto sredstva, pri čemer je denar ustvarjajoča enota, ki ji pripada neko sredstvo, opredeljena kot najmanjša skupina sredstev, ki vključuje sredstvo in ustvarja denarne pritoke, v veliki meri neodvisne od denarnih pritokov iz drugih sredstev ali skupin sredstev (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007). MRS 36 pravi, da mora vsaka enota ali skupina enot, na katere se razporedi dobro ime, predstavljati najnižjo raven v družbi, pri kateri se dobro ime nadzira za interne namene odločanja, ter da ne sme biti večja kot odsek, zasnovan na temeljni ali dodatni obliki poročanja družbe, kot to določa MRS 14 - Poročanje po odsekih.

Nadomestljiva vrednost sredstva ali denar ustvarjajoče enote je večja izmed dveh postavk: njegove poštene vrednosti, zmanjšane za stroške prodaje, ali njegove vrednosti pri uporabi.

Poštena vrednost, zmanjšana za stroške prodaje

Najboljši dokaz za pošteno vrednost sredstva, zmanjšano za stroške prodaje, je cena po obvezujoči pogodbi o prodaji pri premišljenem poslu, popravljena za dodatne stroške, ki jih je mogoče pripisati neposredno odtujitvi sredstva. Če ne obstaja obvezujoča pogodba o prodaji, obstaja pa delujoč trg, na katerem je sredstvo mogoče prodati, je poštena vrednost, zmanjšana

za stroške prodaje, tržna cena sredstva, zmanjšana za stroške odtujitve. Če tržna cena sredstva ne obstaja, je poštena vrednost, zmanjšana za stroške prodaje, zasnovana na najboljši razpoložljivi informaciji, ki kaže znesek, ki bi ga družba lahko dobila na dan bilance stanja iz odtujitve sredstva v preišljenem poslu med dobro obveščenima in voljnima strankama po odštetju stroškov odtujitve. Pri ugotavljanju takšnega zneska družba upošteva izid zadnjih poslov pri podobnih sredstvih v isti dejavnosti. Poštena vrednost, zmanjšana za stroške prodaje, ne priča o prisilni prodaji, razen če je poslovodstvo prisiljeno k takojšnji prodaji.

Stroški odtujitve, razen tistih, ki so bili pripoznani kot dolg, se odštejejo od poštene vrednosti, zmanjšane za stroške prodaje. Takšni stroški so na primer pravni stroški, kolkovina in podobne dajatve, stroški odtujitve sredstva in neposredni dodatni stroški, povezani s pripravljanjem sredstev za prodajo. MRS 36 poudarja, da odpravnine in stroški, ki so povezani z zmanjšanjem ali reorganiziranjem poslovanja po odtujitvi sredstva, niso neposredni dodatni stroški odtujitve sredstva.

Vrednost pri uporabi

Izračun vrednosti sredstva v uporabi pokaže naslednje sestavine (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007):

- a) oceno prihodnjega denarnega toka ali, v bolj zapletenih primerih, zaporedja denarnih tokov, ki jih družba pričakuje iz sredstev;
- b) pričakovanja o možnih razlikah vrednosti ali časovnega okvira teh denarnih tokov;
- c) časovno vrednost denarja, ki jo predstavlja sedanja tržna obrestna mera brez tveganja;
- d) ceno za prevzem negotovosti, ki so del sredstva; in
- e) druge dejavnike, na primer nelikvidnost, ki bi jih udeleženci na trgu upoštevali pri določanju cene prihodnjih denarnih tokov, ki jih družba pričakuje iz tega sredstva.

Ocenjevanje vrednosti pri uporabi obsega dva koraka:

- ocenitev prihodnjih denarnih pritokov in odtokov, ki bodo izhajali iz nadaljnje uporabe sredstva in iz njegove končne odtujitve, ter
- uporabo ustrezne diskontne mere pri teh prihodnjih denarnih tokovih.

Opisane sestavine b), d) in e) se lahko kažejo bodisi kot prilagoditve prihodnjih denarnih tokov bodisi kot prilagoditve diskontne mere. Katerikoli pristop izbere družba za odraz svojih pričakovanj o možnih spremembah vrednosti ali časovnem okviru prihodnjih denarnih tokov, rezultat pokaže pričakovano sedanjo vrednost prihodnjih denarnih tokov, to je tehtano povprečje vseh možnih izidov.

Pri merjenju vrednosti pri uporabi mora družba zasnovati projekcije denarnih tokov na razumnih in sprejemljivih predpostavkah, ki predstavljajo najboljšo poslovodsko oceno spleta gospodarskih okoliščin, ki bodo obstajale v preostali dobi koristnosti sredstva. Ocena mora temeljiti na zadnjih finančnih predračunih, ki jih je sprejelo poslovodstvo, pri čemer je potrebno izključiti oceno prihodnjih denarnih pritokov in denarnih odtokov, katere se pričakuje iz prihodnjih reorganizacij ali iz izboljšanja ali povečanja uspešnosti sredstva. Projekcije na podlagi teh predračunov morajo zajeti največ petletno obdobje, razen če je daljše obdobje upravičeno. Družba oceni denarne tokove za daljše obdobje kot ga pokrivajo zadnji predračuni z ekstrapoliranjem projekcij, ki so zasnovane na predračunih z uporabo ustaljenega ali padajočega odstotka rasti za naslednja leta, razen če je upravičen rastoči odstotek. Pri tem stopnja rasti ne sme preseči povprečnega dolgoročnega odstotka rasti pri proizvodih, v dejavnostih ali v državi oziroma državah, kjer družba posluje, ali na trgih, na katerih se sredstvo uporablja, razen če je višji odstotek upravičen. Ocene prihodnjih denarnih tokov morajo vsebovati projekcije denarnih pritokov iz nadaljnje uporabe sredstva, projekcije denarnih odtokov, ki so nujni za ustvarjanje denarnih pritokov iz nadaljnje uporabe sredstva in se lahko utemeljeno in dosledno pripišejo neposredno sredstvu ali razporedijo nanj, ter morebitne čiste denarne tokove, ki bodo pridobljeni ob odtujitvi sredstva na koncu njegove dobe koristnosti (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007).

Diskontna mera je v skladu z MRS 36 opredeljena kot mera pred obdavčitvijo, ki kaže obstoječe tržne ocene časovne vrednosti denarja ter tveganja, značilna za sredstva, katerim niso bile prilagojene ocene prihodnjega denarnega toka. Diskontna mera predstavlja donos, ki ga naložbenik zahteva, če lahko izbira naložbo, ki bi ustvarila denarne tokove v znesku, v roku in s tveganjem, ki so enakovredni tistim, ki jih družba pričakuje pri sredstvu. Ta mera se oceni na podlagi mere, vključene v sprotne tržne posle s podobnimi sredstvi, ali na podlagi tehtanega povprečja stroškov kapitala na borzi nastopajoče družbe, ki ima niz sredstev, ki so po možnem delovanju in tveganjih podobna proučevanim sredstvom. Če se mera za kako sredstvo ne dobi neposredno na trgu, uporablja družba za ocenitev diskontne mere ustrezne nadomestke.

Pri oceni diskontne mere družba upošteva tehtane povprečne stroške dolgoročnega financiranja v družbi, ugotovljene z uporabo metod kot je model ocenjevanja dolgoročnih sredstev (capital asset pricing model - CAPM), mere pri dodatnem izposojanju v družbi in druge tržne mere izposojanja. Te mere nato prilagodi, da bi se videlo, kako trg ocenjuje

posebna tveganja, povezana z ocenjenimi denarnimi tokovi, in da izključi tveganja, ki niso pomembna za ocene denarnih tokov izbranega sredstva, ali kateremu so bile prilagojene ocene prihodnjega denarnega toka. Družba mora upoštevati tveganja kot so tveganje, odvisno od države, v kateri posluje, valutno tveganje in cenovno tveganje (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007).

Diskontna mera, uporabljena pri merjenju vrednosti sredstev, ne sme kazati tveganj, ki so jim bile prilagojene ocene prihodnjega denarnega toka, saj bi bil v tem primeru učinek nekaterih predpostavk upoštevan dvakrat. Družbe morajo pri izračunu diskontne stopnje ustrezno upoštevati vire financiranja sredstev družbe in za diskontno stopnjo običajno uporabijo tehtano aritmetično povprečje stroškov kapitala (WACC), kar je v skladu z določili MRS 36 in Mednarodnih standardov ocenjevanja vrednosti. Strošek kapitala družbe običajno izračunajo na osnovi modela vrednotenja dolgoročnih naložb (CAPM model), s katerim skušamo meriti progresivno zahtevano stopnjo donosa posamezne naložbe na podlagi naslednjih elementov: netvegane mere donosa, količnika beta, premije za tržno tveganje, premije za deželno tveganje in premije za posebno tveganje družbe. Tudi uporabo CAPM modela za ta namen priporočajo tako MRS 36 kot Mednarodni standardi ocenjevanja vrednosti.

Prihodnji denarni tokovi se ocenijo v valuti, v kateri bodo ustvarjeni, in se nato diskontirajo z uporabo diskontne mere, ki ustreza takšni valuti. Družba prevede sedanjo vrednost z uporabo dnevnega menjalnega tečaja na dan izračuna vrednosti sredstva v uporabi.

Glede na to, da ocene prihodnjih denarnih tokov ne vsebujejo prejemkov ali izdatkov v zvezi z davkom iz dobička, mora biti temu primerno izračunana tudi diskontna stopnja. Potrebno pa je biti dosleden tudi glede upoštevanja inflacije. Če diskontna mera vključuje učinke podražitev zaradi splošne inflacije, se prihodnji denarni tokovi ocenijo nominalno. Če diskontna mera izključuje učinek podražitev zaradi splošne inflacije, se prihodnji denarni tokovi ocenijo realno, pri čemer seveda vključujejo prihodnje realne podražitve ali pocenitve.

Na tem mestu je smiselno opozoriti na posebnost pri preizkušanju dobrega imena za oslabitev. V skladu z MSRP 3 predstavlja dobro ime, pripoznano v poslovni združitvi, dobro ime, ki ga pridobi obvladujoča družba na podlagi svojega lastniškega deleža. Zato se dobro ime, pripisljivo manjšinskemu deležu, v konsolidiranih računovodskih izkazih ne pripozna. Iz tega sledi, da se za namen preizkusa oslabitve denar ustvarjajoče enote, ki ni v polni lasti, a zajema dobro ime, knjigovodska vrednost te enote namišljeno prilagodi preden se jo primerja z njeno

nadomestljivo vrednostjo. To dosežemo z izračunom povečanja na kosmato vrednost knjigovodske vrednosti dobrega imena, ki je razporejeno na to enoto, da bi vključili dobro ime, pripisljivo manjšinskemu deležu. Namišljeno prilagojena knjigovodska vrednost se potem primerja z nadomestljivo vrednostjo enote, da bi ugotovili, ali je denar ustvarjajoča enota oslajljena. Morebitna izguba, povezana z dobrim imenom, se porazdeli med izgubo, pripisljivo obvladujoči družbi, in tisto, ki pripada manjšinskemu deležu, pri čemer je le prva pripoznana kot izguba zaradi oslajbitve dobrega imena (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007).

2.3.8 POROČANJE PO ODSEKIH

V skladu z MRS 14 – Poročanje po odsekih morajo družbe, s katerih lastniškimi ali dolžniškimi vrednostnicami se javno trguje, in družbe, ki šele izdajajo lastniške ali dolžniške vrednostnice na javnih trgih vrednostnic, v svojih računovodskih izkazih prikazati tudi računovodske informacije po odsekih, to je računovodske informacije o različnih vrstah proizvodov in storitev družb ter o različnih zemljepisnih območjih, na katerih deluje. Cilj tovrstnega poročanja je pomagati uporabnikom bolje razumeti pretekle dosežke družbe, bolje presojati tveganja in donose družbe in bolj utemeljeno presojati družbo kot celoto. Poročanje po odsekih je še posebej pomembno za mednarodne družbe, ki zagotavljajo skupine proizvodov in storitev ali delujejo na zemljepisnih območjih, ki so izpostavljeni različnim stopnjam dobičkonosnosti, možnostim za rast, pričakovanjem glede prihodnosti in tveganjem.

MRS 14 določa, da je, če posamezno računovodsko poročilo vsebuje tako konsolidirane računovodske izkaze družbe, s katere vrednostnicami se javno trguje, kot tudi ločene računovodske izkaze obvladujoče družbe ali ene ali več odvisnih družb, potrebno informacije po odsekih predstaviti samo na podlagi konsolidiranih računovodskih izkazov.

Področni odsek je opredeljen kot prepoznavni sestavni del družbe, ki se ukvarja s posameznim proizvodom ali storitvijo ali pa s skupino sorodnih proizvodov ali storitev ter je predmet tveganj in donosov, drugačnih od tistih v drugih področnih odsekih. Dejavniki, ki jih je treba upoštevati pri določanju, ali so proizvodi in storitve sorodni, vključujejo (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007):

- naravo proizvodov ali storitev;
- naravo proizvodjalnih procesov;
- vrsto ali skupino odjemalcev proizvodov ali storitev;
- metode, uporabljene pri razpečavanju proizvodov ali opravljanju storitev; in

- po potrebi naravo urejevalnega okolja, na primer v bančništvu, zavarovalništvu ali javnih službah.

Območni odsek pa je prepoznavni sestavni del družbe, ki se ukvarja s proizvodi ali storitvami v posebnem gospodarskem okolju ter je predmet tveganj in donosov, drugačnih od tistih v drugih sestavnih delih, delujočih v drugih gospodarskih okoljih. Dejavniki, ki jih je treba upoštevati pri opredeljevanju območnih odsekov, vključujejo (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007):

- podobnost gospodarskih in političnih razmer;
- povezavo med poslovanjem na različnih zemljepisnih območjih;
- bližino poslovanja;
- posebna tveganja, povezana s poslovanjem na posameznem območju;
- predpise o devizni kontroli; in
- s tem povezana valutna tveganja.

Posamezen področni odsek ne vključuje proizvodov in storitev, ki se pomembno razlikujejo po tveganjih in donosih. Podobno območni odsek ne vključuje poslovanja v gospodarskih okoljih s pomembno različnimi tveganji in donosi. Območni odsek je lahko posamezna država, skupina dveh ali več držav ali območje znotraj države, pri čemer opredelitev dovoljuje, da so območni odseki zasnovani bodisi na razmestitvi pripomočkov in drugih sredstev družbe za proizvodnjo in opravljanje storitev bodisi na razmestitvi njenih trgov in odjemalcev. Ko družba sprejema odločitev o tem, ali bodo njeni območni odseki zasnovani na razmestitvi njenih sredstev ali na razmestitvi njenih odjemalcev, izhaja iz ustroja organiziranja in notranjega poročanja v družbi.

Prevladujoči vir in narava tveganj in donosov družbe odločata, ali njena temeljna oblika poročanja po odsekih izhaja iz področnih ali iz območnih odsekov. Če na tveganja in donose družbe vplivajo pretežno razlike pri proizvodih in storitvah, s katerimi se ukvarja, izhaja temeljna oblika poročanja o informacijah po odsekih iz področnih odsekov, dodatne informacije pa se nanašajo na območja. Podobno, če so tveganja in donosi družbe pod pretežnim vplivom dejstva, da posluje v različnih državah ali na drugih zemljepisnih območjih, tedaj izhaja temeljna oblika poročanja o informacijah po odsekih iz območnih odsekov, dodatne informacije pa se nanašajo na skupine sorodnih proizvodov in storitev (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007). Potrebno je opozoriti, da mora družba v skladu z MRS 14 v primeru, če so tveganja in stopnje donosa v družbi pod močnim vplivom tako razlik med proizvodi in storitvami, s katerimi se ukvarja,

kot tudi razlik med zemljepisnimi območji, na katerih posluje, kar kaže matrični način poslovanja družbe ter notranjega poročanja poslovodstvu, uporabljati področne odseke kot izhodišče za svojo temeljno obliko poročanja po odsekih in območne odseke kot izhodišče za svojo dodatno obliko poročanja.

Standard dovoljuje združitev dveh ali več vsebinsko podobnih področnih ali območnih odsekov, o katerih se poroča znotraj družbe, v en sam področni ali območni odsek, in sicer pod pogojem, da tako združeni odseki izkazujejo podobne dolgoročne denarno izražene dosežke in so podobni glede vseh dejavnikov iz ustrezne opredelitve odsekov.

Za vsak temeljni odsek je potrebno razkriti:

- prihodke, pri čemer je potrebno ločeno prikazati prihodke posameznega odseka od prodaje zunanjim odjemalcem ter prihodke odseka iz poslov z drugimi odseki;
- poslovni izid, pri čemer družba za vsak posamezni območni odsek razkrije poslovni izid iz poslovanja, poslovni izid iz rednega delovanja, davek iz dobička (skupaj z odloženimi davki) in čisti poslovni izid;
- prihodke ter odhodke za obresti;
- celotno knjigovodsko vrednost sredstev;
- celotno knjigovodsko vrednost obveznosti;
- celotno nabavno vrednost v obdobju pridobljenih opredmetenih osnovnih in neopredmetenih sredstev;
- celotni znesek odhodkov, ki se v okviru poslovnega izida odseka nanašajo na amortizacijo njegovih sredstev v obdobju;
- celotni znesek pomembnih nadenarnih odhodkov, razen amortizacije; ter
- seštevek zneskov deležev v čistem poslovnem izidu pridruženih in skupaj obvladovanih družb, ki so obračunane po kapitalski metodi.

Za vsak dodatni odsek pa je potrebno razkriti znesek prihodkov od zunanjih odjemalcev, celotne knjigovodske vrednosti sredstev in celotne nabavne vrednosti opredmetenih osnovnih ter neopredmetenih sredstev.

2.3.9 MANJŠINJSKI DELEŽI

Manjšinski delež je tisti del dobička ali izgube in čistega premoženja odvisne družbe, ki se nanaša na kapitalske deleže, ki niso last obvladujoče družbe niti neposredno niti posredno prek odvisnih družb. Manjšinske deleže je treba v konsolidirani bilanci stanja prikazati v

okviru kapitala, ločeno od kapitala obvladujoče družbe. Tudi manjšinske deleže v dobičku ali izgubi skupine je potrebno razkriti ločeno.

V praksi lahko pride do situacije, ko izgube, ki se nanašajo na manjšinski delež v uskupinjeni odvisni družbi, presežejo celoten manjšinski delež v kapitalu te družbe. V tem primeru se presežek in morebitne dodatne izgube, ki se nanašajo na manjšinski delež, razporedijo na večinski delež, razen če ima manjšinski delež nepreklicno obveznost in je sposoben dodatne naložbe za poravnavo izgube. Če odvisna družba kasneje izkaže čisti dobiček, se takšen dobiček v celoti dodeljuje večinskemu deležu dokler ni poravnan tisti del izgub manjšinskega deleža, ki ga je pred tem prevzel nase večinski delež.

V določenih primerih lahko družba z manjšinskimi lastniki sklene prodajno opcijo ali pa terminsko pogodbo za nakup manjšinskega deleža. V takšnih primerih mora v skladu z MRS 32 - Finančni inštrumenti: razkrivanje in predstavljane pripoznati finančno obveznost za ocenjeno diskontirano vrednost takšnega nakupa in zmanjšati manjšinski kapital. V tem primeru se namreč smatra, da prodajna opcija v rokah manjšinskih delničarjev pomeni, da so bili manjšinski deleži že pridobljeni. Tudi dobiček ali izguba, ki pripada manjšinskim lastnikom, se prikaže v okviru večinskega kapitala, kljub temu, da pravno formalno še vedno pripada manjšinskim lastnikom. Gre namreč za tako imenovani model napovedanega prevzema. V primeru, da družba nakaže manjšinskim delničarjem dividende, se le-te v izkazu poslovnega izida prikažejo kot odhodek in ne kot odbitna postavka kapitala (Hartman, 2008, str. 47).

3 POSEBNOSTI REVIZIJE KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV

3.1 VLOGA REVIZIJE

Revidiranje računovodskih izkazov je najbolj poznana vrsta revidiranja, ki jo izvajajo zunanji revizorji s ciljem oblikovati mnenje o resničnosti in poštenosti oziroma realnosti in objektivnosti računovodskih informacij, s katerimi se družba želi predstaviti svojemu okolju (Odar, 2006, str. 2). Gre za sistematičen postopek nepristranskega pridobivanja in vrednotenja dokazov v zvezi z uradnimi trditvami o gospodarskem delovanju in dogodkih za ugotavljanje stopnje skladnosti teh uradnih trditev z uveljavljenimi sodili in poročanje o izsledkih zainteresiranim uporabnikom. Opravljajo ga organi, ki niso vključeni v nadzirano delovanje in ne delujejo po načelu stalnosti v organizaciji (Taylor & Glezen, 1996, str. 33-41).

Ker revizijo opravljajo zunanji strokovnjaki, ki so neodvisni od revidirane organizacije, revizorjevo poročilo zmanjša tveganje glede resničnosti in pravilnosti računovodskih izkazov. Povedano drugače, revizorjevo mnenje naj bi uporabnikom računovodskih izkazov pomagalo sprejeti ustreznejše odločitve. Uporabniki od revizorjev pričakujejo, da bodo odkrili napake in prevare v računovodskih izkazih in o tem poročali v svojem poročilu.

Zaradi korporacijskih škandalov kot sta Enron in Worldcom se zanimanje javnosti in oblasti za revizijo močno povečuje. Revizija je dobila svoje mesto na prvih straneh časopisov in prvič v zgodovini je imel korporacijski škandal za posledico propad tako velike revizijske družbe kot je bila Arthur Andersen. Revizor se mora zavedati, da deluje v najširšem družbenem interesu ter da na podlagi njegovega mnenja o računovodskih izkazih in informacijah iz njih veliko število uporabnikov sprejema pomembne odločitve. Revizorjeva ocena, ali računovodski izkazi kar najbolje prikazujejo resnično in pošteno premoženjsko in finančno stanje poslovnega sistema ter njegovo finančno in poslovno uspešnost, mora biti taka, da se uporabniki nanjo lahko zanesejo. Revizor mora biti zato strokovnjak, ki je pri svojem delu samostojen in neodvisen od poslovodstva naročnika ter sprejema odločitve, na katere poslovodstvo ne vpliva, in za te odločitve tudi odgovarja (Vukovič, 2005, str. 64).

Glavni revizor, ki poda mnenje na konsolidirane računovodske izkaze mednarodne družbe, je v celoti odgovoren za svoje mnenje in pri tem ne more in ne sme omejiti svoje odgovornosti za tiste dele konsolidiranih računovodskih izkazov, ki so jih revidirali drugi revizorji oziroma veščaki. Zato je pomembno, da sodelujočim pri reviziji poda jasna navodila, jih usmerja pri delu in sproti preverja kakovost opravljenega dela. Analizirati mora vsa ugotovljena tveganja in napake ter ugotoviti njihov vpliv na resničnost in poštenost konsolidiranih računovodskih izkazov.

3.2 REVIZORJEVI POSTOPKI V ZVEZI S POVEZANIMI STRANKAMI

Korporacijski škandali v zadnjih letih dokazujejo, da do večine pomembnih napak v računovodskih izkazih prihaja zaradi napačnega računovodskega obravnavanja in razkrivanja poslov s povezanimi strankami (Related Party Transactions, 2008). Pri tem se stranki v skladu z Mednarodnimi standardi revidiranja štejeta za povezani, če ima ena možnost obvladovati drugo ali bistveno vplivati nanjo pri odločanju o financiranju in poslovanju. V primeru revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodne družbe imamo opravka z velikim številom povezanih strank, zaradi česar je revizijsko tveganje še toliko večje.

V skladu z MRS 24 - Razkrivanje povezanih strank je stranka povezana z družbo, če (International Financial Reporting Standards and Related Publications, 2007):

- a) neposredno ali preko enega ali več posrednikov, stranka:
 - o usmerja družbo ali jo ta družba usmerja ali pa je usmerjana skupaj z njo,
 - o ima delež v družbi, kar ji zagotavlja pomemben vpliv na odločanje v družbi, ali
 - o izvaja skupno obvladovanje družbe;
- b) je stranka pridružena družba;
- c) predstavlja stranka skupen podvig, kjer je družba podvižnik;
- d) je stranka ključen član posloводства družbe ali njene obvladujoče družbe;
- e) je stranka ožji član družine katerega koli posameznika iz točke a) ali d);
- f) je stranka družba, ki jo neposredno ali posredno usmerja, skupno obvladuje ali ima v njej močan vpliv ali prednostno glasovalno pravico kateri koli posameznik iz točke d) ali e); ali
- g) če je stranka program pozaposlitvenih zaslužkov za zaposlene v določeni družbi ali katera koli družba, ki je povezana stranka te družbe.

Za ugotavljanje in razkrivanje povezanih strank in poslov z njimi je odgovorno posloводство. Revizor preišče informacije, ki jih pripravi posloводство, nato pa preveri popolnost prejetega seznama z naslednjimi revizijskimi postopki (Dauber, Qureshi, Levine & Siegel, 2008, str. 334):

- v delovnih gradivih iz prejšnjih let poišče imena tedaj znanih povezanih strank;
- s preiskavo postopkov v organizaciji ugotovi povezane stranke;
- poizve o povezanosti pristojnih za upravljanje in vodilnih uslužbencev z drugimi organizacijami;
- preišče evidence o delničarjih, da bi ugotovil imena glavnih delničarjev;
- preišče zapisnike sestankov delničarjev in pristojnih za upravljanje ter druge statutarne evidence, kot je register naložb posloводства;
- poizve pri drugih revizorjih, ki so vključeni v revizijo, ali pri prejšnjih revizorjih o njihovem poznavanju dodatnih povezanih strank; ter
- preišče davčne prijave organizacije in druge informacije, predložene regulativnim organom.

Čeprav Mednarodni standardi revidiranja opozarjajo, da ni mogoče pričakovati, da bo revizija odkrila vse posle s povezanimi strankami, so pričakovanja uporabnikov računovodskih izkazov drugačna. Zato mora biti revizor še posebej pozoren na posle, ki se v danih okoliščinah zdijo nenavadni in utegnejo nakazovati obstoj prej neugotovljenih povezanih

strank. Mednarodni standard revidiranja (v nadaljevanju tudi MSR) 550 – Povezane stranke podaja značilne primere tovrstnih poslov, in sicer gre za:

- posle z nenavadnimi prodajnimi pogoji, kot so nenavadne cene, obrestne mere, jamstva in plačilni pogoji;
- posle, za katere ni moč ugotoviti logičnega vzroka;
- posle, pri katerih se vsebina ne ujema z obliko;
- posle, obravnavane na nenavadne načine;
- velike ali pomembne posle; ter
- neknjižene posle, kot so prejetje ali dajanje brezplačnih poslovodskih storitev.

3.3 SODELOVANJE Z DRUGIMI REVIZORJI

Zaradi velikosti in obsega mednarodnih družb in predvsem zaradi dejstva, da družba posluje v različnih poslovnih okoljih, je revizija tovrstnih družb oziroma organizacij bolj tvegana. Glavni revizor, ki je odgovoren za poročanje o konsolidiranih računovodskih izkazih mednarodne skupine, pri svojem delu zaradi tveganj, ki izhajajo iz posebnosti okolja (na primer posebnosti lokalne zakonodaje, poslovnih običajev, poznavanja jezika in podobno), pa tudi zaradi zniževanja stroškov revizije, pri svojem delu običajno uporablja storitve drugih revizorjev.

Namen MSR 600 – Uporaba storitev drugega revizorja je postaviti pravila in dati napotke, kadar revizor, ki poroča o računovodskih izkazih organizacije, uporablja storitve drugega revizorja za računovodske informacije enega ali več sestavnih delov, ki so vključeni v računovodske izkaze organizacije. Pri tem je sestavni del opredeljen kot oddelek, podružnica, odvisna organizacija, skupni podvig, pridružena gospodarska družba ali druga organizacija, katere(ga) računovodske informacije so vključene v računovodske izkaze, ki jih revidira glavni revizor.

Glavni revizor je revizor, ki odgovarja za poročanje o računovodskih izkazih organizacije, kadar ti računovodski izkazi vključujejo računovodske informacije enega ali več sestavnih delov, ki jih revidira drug revizor (Mednarodni standardi revidiranja, 2008). **Drugi revizor** je revizor, ki ni glavni revizor in je odgovoren za poročanje o računovodskih informacijah sestavnega dela, vključenega v računovodske izkaze, ki jih revidira glavni revizor. Drugi revizorji so pridružene ali drugače povezane revizijske družbe, pa naj uporabljajo isto ime ali ne, pa tudi nepovezani revizorji (Mednarodni standardi revidiranja, 2008).

Glavni revizor mora proučiti ali njegova lastna udeležba zadošča, da bi lahko deloval kot glavni revizor. V ta namen mora upoštevati:

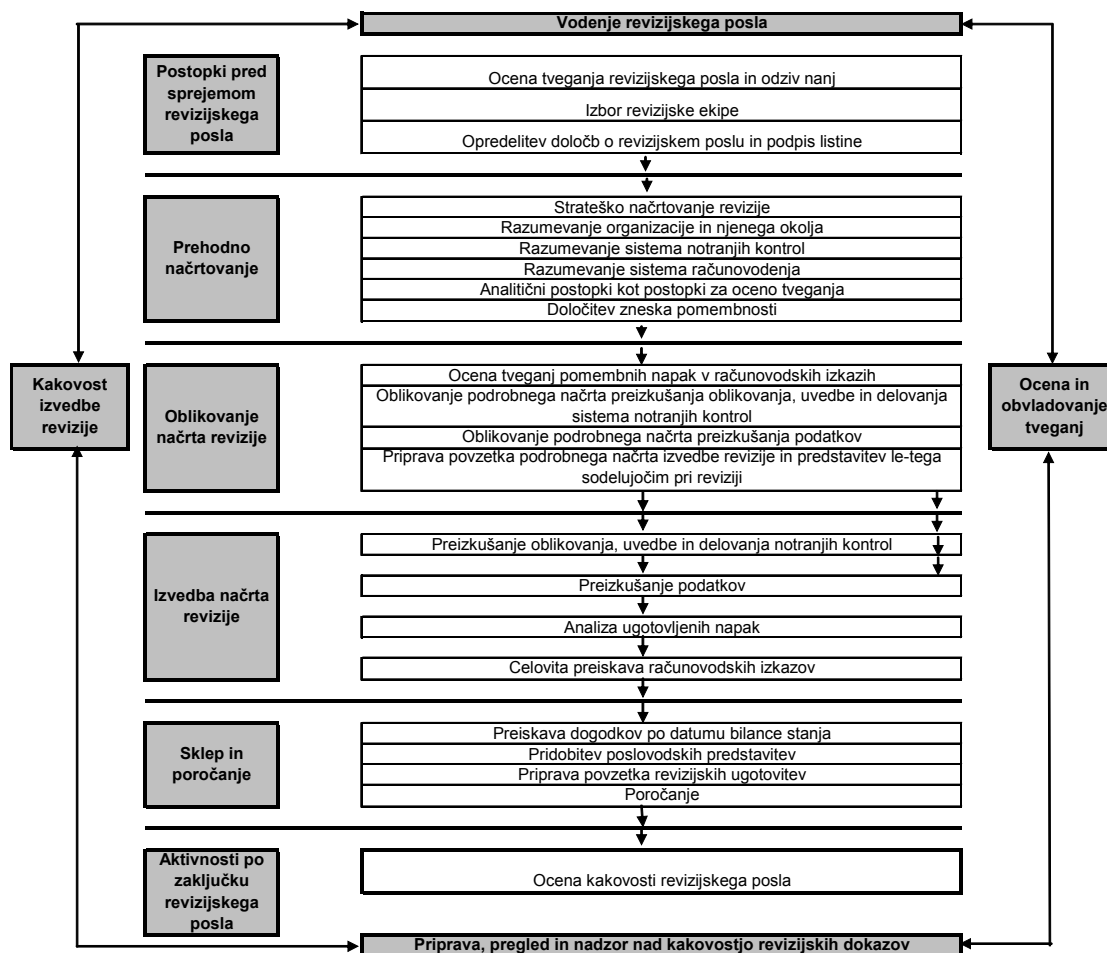
- bistvenost tistega dela računovodskih izkazov, ki ga revidira sam;
- koliko pozna poslovanje sestavnih delov;
- tveganje bistveno napačnih navedb v računovodskih izkazih sestavnih delov, ki jih je revidiral drugi revizor; in
- izvedbo dodatnih postopkov v zvezi s sestavnimi deli, ki jih je revidiral drugi revizor, zaradi česar je udeležba glavnega revizorja v takšni reviziji pomembna.

Če glavni revizor uporablja storitve drugega revizorja, mora glavni revizor določiti, kako bodo storitve drugega revizorja vplivale na revizijo. V skladu z MSR 220 – Kakovost revizije mora revizijska družba uporabljati usmeritve in postopke obvladovanja kakovosti, namenjene zagotavljanju, da se vse revizije opravijo v skladu z MSR ali pa ustreznimi standardi ali pravili v državi. Vrsta, čas in obseg usmeritev in postopkov obvladovanja kakovosti v revizijski družbi so odvisni od več dejavnikov, kot so obseg in vrsta delovanja, njegova prostorska razpršenost, njegova organiziranost ter ustrezne rešitve razmerja med stroški in koristmi (Krist, 1999, str. 72). Iz tega sledi, da se usmeritve in postopki, ki jih sprejmejo posamezne revizijske družbe, razlikujejo, prav tako tudi obseg njihove dokumentacije.

3.4 POSTOPKI V OKVIRU REVIDIRANJA MEDNARODNIH DRUŽB

Slika 1 predstavlja postopke v okviru revidiranja mednarodnih družb, katerih glavne posebnosti podajam v nadaljevanju.

Slika 1: Postopki v okviru revidiranja mednarodnih družb

Vir: International Audit Approach, 2007.

3.4.1 POSTOPKI PRED SPREJEMOM REVIZIJSKEGA POSLA

3.4.1.1 Ocena tveganja revizijskega posla in odziv nanj

Ocena tveganja revizijskega posla temelji na oceni tveganja, povezanega z organizacijo ter računovodskimi izkazi organizacije. Pred sprejemom revizijskega posla je potrebno oceniti dejavnike tveganja, na podlagi katerih se revizijska družba odloči o tem, ali bo posel sprejela ali ne, kdo bo sodeloval pri reviziji in koliko časa bo predvidoma porabila za izvedbo samega posla. V primeru revidiranja računovodskih izkazov mednarodnih družb je tveganje revizijskega posla običajno večje od tveganja pri revidiranju nekonsolidiranih računovodskih

izkazov posamične družbe. Pri tem naj omenim samo večjo kompleksnost organizacije in okolja, v katerem posluje, večjo kompleksnost sistema notranjih kontrol in sistema računovodenja, večji obseg poslov s povezanimi osebami in podobno. Od ocene tveganja revizijskega posla je med drugim odvisen izbor revizijske ekipe, veščakov in drugih revizorjev, kar ne nazadnje vpliva tudi na ceno storitve. Večje kot je tveganje, večja je potreba po vključevanju bolj izkušenih in strokovno usposobljenih revizorjev in veščakov.

Na tem mestu želim predstaviti najpomembnejša tveganja, o katerih mora razmisliti glavni revizor pred sprejemom revizijskega posla:

- Gre za mednarodne družbe, ki imajo odvisne družbe v različnih državah po svetu, kar pomeni večjo kompleksnost poslovanja v mednarodnem okolju. Pogosto se del odvisnih družb nahaja v državah, ki predstavljajo hitro rastoče trge, ki pa so manj stabilni in urejeni. Obstaja problem poznavanja zakonodaje in poslovnih običajev v državah, v katerih poslujejo družbe v skupini.
- V primeru mednarodnih družb gre pogosto za družbe, s katerih vrednostnicami se prosto trguje na borzi, kar pomeni, da so njihovi računovodski izkazi pomembni za veliko število uporabnikov.
- Družbe, ki kotirajo na borzi, si na splošno prizadevajo za linearno rast prihodkov in dobička, kar pogosto pomeni večje tveganje zaradi tako imenovanih umetnih transakcij, saj je samo iz poslovanja to težko doseči. Za omenjene družbe je značilno, da pogosto prilagajajo višino prihodkov in poslovnega izida s prodajo finančnih naložb. Finančne naložbe predstavljajo pomembno postavko v bilanci stanja in njihovo vrednotenje pomembno vpliva na sam poslovni izid družb in skupine.
- Za mednarodne družbe je značilno veliko število medsebojnih poslov, kar predstavlja tveganje s strani poštenosti računovodskih izkazov. Posli med povezanimi osebami so namreč lahko navidezni in nimajo v ozadju pravega toka blaga ali storitev, po drugi strani lahko poteka prenos blaga in predvsem storitev brez dejanskega zaračunavanja in izkazovanja v računovodskih izkazih. Ti posli se v konsolidiranih računovodskih izkazih sicer izničijo na nivoju skupine, imajo pa pomemben vpliv na posamične računovodske izkaze.
- Večje davčno tveganje zaradi transfernih cen ter slabšega poznavanja davčne zakonodaje v državah izven Slovenije. Potrebno je upoštevati, da veliko mednarodnih družb ustanavlja odvisne družbe ali pa celo krovno, to je holdinško družbo v tako imenovanih davčnih oazah, to je državah z ugodnim davčnim položajem.
- Tveganje kakovosti dela drugih revizorjev, ki pomembno vpliva na kakovost revizije konsolidiranih računovodskih izkazov skupine.

- Kadar gre za javnosti tako pomembno družbo, je praksa, da družba izbere revizorja za več let in ga ne menja prepogosto, saj to poraja dvom v kakovost računovodskih izkazov. Posledično mora tudi revizor še toliko bolj podrobno proučiti dejavnike tveganja, zaradi katerih bi bil morebiti primoran odstopiti od posla.
- Revizijsko tveganje je odvisno tudi od same panoge, v kateri deluje družba. Družbe v skupini se pogosto ukvarjajo z različnimi dejavnostmi, katere mora revizor dobro poznati. Po potrebi mora ravnati zaradi posebnosti posameznih panog oziroma dejavnosti v revizijo vključiti dodatne strokovnjake, katerih delo pa mora usmerjati in nadzorovati.
- Tovrstne družbe pogosto želijo doseči rast s prevzemi in ne toliko z ustanavljanjem novih družb, kar je povezano predvsem s tveganjem napak pri začetnem pripoznavanju in vrednotenju prevzetih družb.
- Veliko število družb v skupini je povezano z vprašanjem obvladovanja kompleksnosti organizacijske strukture s strani posloводства. Kljub temu, da ima obvladujoča družba neposredno ali posredno večino glasovalnih pravic, je pomembno, da je organizirana na ta način, da družbo dejansko obvladuje, kar pomeni da odvisne družbe delujejo v korist lastnika, to je obvladujoče družbe.

3.4.1.2 Izbor revizijske ekipe

Glavni revizor mora določiti (Picket, 2006, str. 184):

- revizijsko ekipo glavnega revizorja, ki bo opravila revidiranje obvladujoče družbe, komunicirala z drugimi revizorji in preverila kakovost njihovega dela, izvedla preiskavo računovodskih izkazov nerevidiranih družb v skupini, preverila ustreznost izdelave konsolidacije in pregledala letno poročilo;
- druge revizorje in
- veččake s področij, o katerih ekipa glavnega revizorja nima zadostnega znanja in izkušenj, na primer s področja informacijske tehnologije, davkov in vrednotenja.

V primeru revidiranja mednarodne družbe so v ekipo vključeni posamezniki z več izkušnjami, ki so sposobni obvladati prej opisana tveganja.

3.4.1.3 Določitev obsega dela, ki ga bodo opravili drugi revizorji

Za vsak sestavni del mora glavni revizor določiti obseg dela, ki ga mora opraviti drugi revizor. Pri tem gre lahko za (Referral Instructions, 2007):

- **revizijo**, in sicer takrat, ko imajo računovodski izkazi odvisne družbe oziroma sestavnega dela organizacije pomemben vpliv na konsolidirane računovodske izkaze in/ ali je verjetno, da vključujejo tveganje pomembnih napak v konsolidiranih računovodskih izkazih;
- **preiskavo**, kadar je sestavni del organizacije posamično nepomemben za skupino; ali
- **revizijske posle za posebne namene**, ki se lahko nanašajo na sestavino celote računovodskih izkazov za splošen ali poseben namen, posamezne konte, dele kontov ali postavke v računovodskih izkazih.

Glavni revizor lahko določene revizijske postopke, kot so slabitev dobrega imena, vrednotenje izvedenih finančnih inštrumentov in podobno, opravi sam za celotno skupino. V tem primeru mora drugim revizorjem dati posebna navodila, če jih potrebuje, da zberejo določeno dokumentacijo. Drugi revizorji v tem primeru v svojem poročilu izločijo svojo odgovornost glede postavk, ki jih ne revidirajo oziroma preiskujejo sami.

Obseg dela drugih revizorjev glavni revizor oceni na podlagi pomembnosti računovodskih izkazov sestavnega dela na konsolidirane računovodske izkaze, ocenjeno zaupanje v delo drugega revizorja, pa tudi organizacijo same skupine. Če se posamezni računovodski postopki, na primer vrednotenje poštene vrednosti neopredmetenih sredstev ali pa vrednotenje naložb izvajajo v obvladujoči družbi za celotno skupino, potem je običajno bolj smiselno, da te računovodske postavke preveri glavni revizor. Enako velja za preizkušanje notranjih kontrol glavnega informacijskega sistema in podobno.

V okviru postopkov pred sprejetjem revizijskega posla je glavni revizor, kadar uporablja storitve drugega revizorja, v skladu z MRS 600 dolžen proučiti njegovo strokovno usposobljenost. Tovrstne informacije so na voljo, če je drugi revizor član iste strokovne organizacije, če je član pridružene revizijske družbe ali če dobi priporočila strokovne organizacije, ki ji pripada. Glavni revizor pridobi informacije tudi pri drugih revizorjih, bančnikih in drugje ter s pogovori z drugim revizorjem samim.

Naročnik revizijske storitve se mora zavedati, da mora glavni revizor v skladu z MSR 600, če spozna, da ne more uporabiti storitev drugega revizorja in če sam ne more izvesti zadostnih dodatnih postopkov v zvezi z računovodskimi informacijami določene odvisne družbe, ki jo je revidiral drugi revizor, zaradi omejitev področja revizije izraziti mnenje s pridržki ali mnenje zavrniti.

3.4.1.4 Opredelitev določb o revizijskem poslu in podpis listine

Pred sprejetjem revizijskega posla se glavni revizor odloči, ali bo naročniku poslal skupno listino o revizijskih poslih, ki bo vključevala tudi določila v zvezi z revizijskimi posli, ki jih bodo opravljali drugi revizorji, ali bo z listino podrobno opredelil samo del, ki ga bo opravljal sam, pri čemer bodo drugi revizorji s poslovodstvom sestavnih delov sklenili dodatne listine. Pri odločitvi o tem glavni revizor upošteva predvsem naslednje dejavnike (Mednarodni standardi revidiranja, 2008):

- kdo imenuje revizorja sestavnega dela;
- ali naročnik pričakuje posebno revizijsko poročilo, ki se nanaša na njegov sestavni del;
- kaj zahtevajo predpisi;
- koliko dela naj bi opravili drugi revizorji;
- stopnjo lastniškega deleža obvladujoče organizacije; in
- stopnjo neodvisnosti posloводства v sestavnem delu.

Različen je tudi način določanja cene revizije. Pogosto namreč glavni revizor v svoji ponudbi poda ceno za celotno skupino, ki jo revidira. Cena revizije je običajno določena za vsako sestavino oziroma opredeljen obseg dela posebej in sicer na podlagi ocene porabljenega časa ter strokovne usposobljenosti članov revizijske ekipe in sodelujočih veščakov. Glavni revizor v ponudbi opredeli cene, če revizijo opravi pridružena revizijska družba, ter cene pregleda poročevalskih paketov delovnih papirjev drugih revizorjev, če bo revizijo izvedel drugi revizor, ki ni pridružena revizijska družba.

3.4.2 PREDHODNO NAČRTOVANJE

Ustrezno načrtovanje revizijskega dela pomaga zagotoviti dovolj pozornosti pomembnim področjem revizije, ugotoviti možne probleme in posledično učinkovito in uspešno zaključiti delo (Cosserat, 2004, str. 174). Načrtovanje pomaga tudi pri pravilnem dodeljevanju dela pomočnikom ter usklajevanju dela, ki ga opravljajo drugi revizorji in veščaki. Obseg načrtovanja je odvisen od velikosti organizacije, ocene tveganja, revizorjevih izkušenj z naročnikom in njegovega poznavanja naročnikovega poslovanja. V primeru revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodne družbe mora glavni revizor dobro poznati in razumeti celotno skupino družb in povezave med njimi, okolje, v katerem poslujejo posamezni sestavni deli organizacije, ter sistem notranjih kontrol in računovodenja na nivoju skupine. Oceniti mora posebna tveganja, ki izhajajo iz sistema organizacije in njenega okolja ter sprejeti odločitev, kakšni postopki so potrebni za obvladovanje le-teh. Glavni revizor določi znesek pomembnosti za potrebe revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov, ki

mu služi kot pomoč pri oblikovanju mnenja, ali so računovodski izkazi v vseh bistvenih pogledih pripravljeni v skladu z opredeljenim okvirom računovodskega poročanja. Glavni revizor sprejme odločitev tudi glede zneska pomembnosti za sestavne dele organizacije in jo sporoči drugim revizorjem.

Kot že omenjeno, je ključen izbor revizijske ekipe, ki je sposobna uspešno in učinkovito izvesti revizijo konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodne družbe. Ker so tovrstne skupine običajno zelo dinamične, je ključnega pomena tako izbor revizijske ekipe kot tudi učinkovito načrtovanje dela vseh sodelujočih članov revizijske ekipe, drugih revizorjev in veščakov. Nujno je dobro **razumevanje celotne skupine in okolja, v katerem posluje**. Glavni revizor prebere časopisne članke in ostale javno dostopne informacije o družbi. Prav tako mora opraviti razgovore s poslovodstvom in odgovornimi osebami v računovodsko - finančni službi in službi notranje revizije v obvladujoči družbi ter direktorji, prokuristi in člani nadzornih svetov posameznih družb v skupini. Na ta način glavni revizor pridobi njihov vpogled na:

- poslovno okolje, v katerem delujejo posamezne družbe v skupini;
- konkurenčne prednosti in slabosti skupine in vsake posamezne družbe v skupini glede na njihove glavne konkurente;
- razumevanje poslov med povezanimi osebami in
- spremembe v organizacijski strukturi ter organizaciji oddelka računovodstva v posamezni družbi.

Glavni revizor pridobi seznam preostalih ključnih oseb v poslovodstvu in računovodstvu posameznih odvisnih družb ter informacije o njihovi strokovni usposobljenosti in vlogi pri upravljanju ter pripravi računovodskih izkazov. Glavni revizor tudi pridobi zapisnike sej organov upravljanja in nadzora in sicer tako nadzora s strani lastnikov (skupščine in nadzornega sveta) kot tudi nadzora s strani državnih institucij, to je davčne uprave, carinskih organov in podobno. Glavni revizor analizira pomembne poslovne dogodke ter njihov vpliv na konsolidirane računovodske izkaze ter glavna tveganja in način obvladovanja le-teh. Nujno je dobro **poznavanje sistema notranjega kontroliranja**, pri čemer se revizor v tem primeru osredotoča tudi na notranje kontrole na področju računovodskega poročanja znotraj skupine. Razumeti mora, na kakšen način poslovodstvo obvladujoče družbe nadzoruje poslovanje drugih družb v skupini, ki se običajno izvaja preko nadzornih svetov v družbah v skupini, preko službe notranje revizije in preko napotitve strokovnjakov iz obvladujoče družbe v odvisne družbe. Revizor mora razumeti način priprave poslovnih načrtov ter način preverjanja uspešnosti poslovanja družb v skupini.

Glavni revizor mora dobro **poznati tudi sistem računovodenja** revidirane skupine. Preveriti mora računovodske usmeritve, ki se nanašajo na pripravo konsolidiranih računovodskih izkazov in način priprave konsolidiranih računovodskih izkazov. Obvladujoča družba običajno pripravi poročevalski paket, ki je oblikovan tako, da obvladujoča družba od odvisnih pridobi vse informacije, ki jih potrebuje za pripravo konsolidiranih računovodskih izkazov s pripadajočimi razkritji. V primeru obvladujočih družb v Sloveniji je nujno potrebno, da poročevalski paketi vsebujejo tudi informacije, ki so potrebne za pripravo obveznih razkritij, ki jih predpisuje ZGD-1. Revizor mora dobro razumeti tudi sam način izdelave konsolidiranih računovodskih izkazov, ki lahko poteka avtomatično, to je preko računalniškega sistema, ali pa ga družba izvede ročno v pomožnih tabelah.

V okviru faze predhodnega načrtovanja glavni revizor opravi tudi analitično preiskavo bilanc stanja, izkazov poslovnega izida ter ključnih računovodskih kazalnikov družb v skupini in skupine kot celote. Namen **predhodnega analitičnega pregleda** je pridobiti splošno razumevanje vsebine posameznih postavk računovodskih izkazov ter vpliva pomembnih sprememb v poslovanju in računovodskih usmeritvah na same računovodske izkaze družbe oziroma skupine. Analitični pregled nam pomaga razumeti družbo in njeno okolje, ugotoviti tveganja pomembnih napak v računovodskih izkazih ter tveganja, povezana s predpostavko delujočega podjetja. Z analitičnim pregledom bilance stanja, izkaza poslovnega izida ter računovodskih kazalnikov ugotavljamo nenavadne spremembe v računovodskih izkazih ali pa pomanjkanje pričakovanih sprememb glede na znane poslovne dogodke. Če analitični postopki pokažejo pomembna nihanja ali razmerja, ki se ne ujemajo z drugimi ustreznimi informacijami ali se razlikujejo od napovedanih zneskov, mora revizor poiskati in pridobiti ustrezna pojasnila in primerne podkrepitvene dokaze. Vse to mu pomaga pri pripravi podrobnega revizijskega načrta, to je načrtovanju vrste, trajanja in obsega drugih revizijskih postopkov.

Glavni revizor mora v tej fazi določiti tudi **znesek pomembnosti**. Kot sem že omenila, je namen revizije računovodskih izkazov revizorju omogočiti izraziti mnenje, ali so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih pripravljeni v skladu z opredeljenim okvirjem računovodskega poročanja (Mednarodni standardi revidiranja, 2008). Mednarodni standardi revidiranja povzemajo opredelitev pomembnosti iz Okvirnih navodil za pripravljane in predstavljanje računovodskih izkazov Sveta za mednarodne računovodske standarde, ki določajo sledeče: »Informacije so pomembne takrat, ko lahko njih opustitev ali napačna navedba vpliva na poslovne odločitve uporabnikov, zasnovane na računovodskih

izkazih. Pomembnost je odvisna od velikosti posamezne postavke ali napake, ocenjene v posameznih okoliščinah, nje opustitve ali napačne navedbe. Tako je pomembnost prag ali razmejitvena točka in ne predvsem kakovostna značilnost, ki jo morajo imeti informacije, če naj bodo koristne«.

Ocena, kaj je pomembno, je stvar strokovne presoje. Pri oblikovanju revizijskega načrta revizor določi sprejemljivo raven pomembnosti, da bi lahko izmeril pomembno napačne navedbe. Upoštevana pa morata biti tako znesek (količina) kot tudi vrsta (kakovost) napačne navedbe. Kakovostno napačni navedbi sta na primer neustrezen ali napačen opis računovodske usmeritve, če je verjetno, da bo opis zavedel kakega uporabnika računovodskih izkazov, in opustitev razkritja kršitve predpisanih zahtev, če je verjetno, da bo temu sledeče breme državnih omejitev pomembno škodilo poslovnim zmožnostim (Mednarodni standardi revidiranja, 2008).

Znesek pomembnosti revizor običajno določi kot odstotek določene računovodske postavke, za katero meni, da ima največji vpliv na odločitve uporabnikov računovodskih izkazov. Glede na to, da delnice največjih mednarodnih družb običajno kotirajo na borzi in da je revizorjevo poročilo v prvi vrsti namenjeno lastnikom, to je delničarjem, lahko zaključimo, da je kritična komponenta, to je najpomembnejša računovodska postavka za sprejem odločitev, dobiček. Druge najpogostejše uporabljene osnove za določanje zneska pomembnosti so še prihodki iz rednega poslovanja, kapital in kratkoročna sredstva. Po potrebi lahko revizor na podlagi strokovne presoje določi znesek pomembnosti tudi na osnovi drugih podatkov.

Pri tem naj opozorim, da v določenih primerih ocena potreb uporabnikov nakazuje zahtevo po zelo nizkih ravneh pomembnosti, na primer v primeru spremembe trendov, prehoda dobička v izgubo, nespoštovanja določil v dolžniških pogodbah in pojava plačilne nesposobnosti oziroma kapitalske neustreznosti (Duhovnik, 2006, str. 76).

3.4.3 OBLIKOVANJE NAČRTA REVIZIJE

Za uspešno in učinkovito izvedbo revizije je ključnega pomena priprava podrobnega revizijskega načrta. Revizor oceni tveganje pomembnih napačnih navedb v računovodskih izkazih ter se odloči, kateri revizijske postopke mora izvesti z namenom obvladovanja omenjenega tveganja (Porter, Simon & Hatherly, 2003, str. 108).

Revizorjeva ocena tveganja pomembnih napačnih navedb v konsolidiranih računovodskih izkazih temelji na razumevanju skupine, panoge in okolja, v katerem posluje skupina, sistema računovodenja, strokovne usposobljenosti zaposlencev, ki sodelujejo pri pripravi konsolidiranih računovodskih izkazov ter poznavanja informacijskega sistema. Glede na ugotovljena tveganja revizor načrtuje potrebne revizijske postopke, pri čemer se zaveda, da so nekateri revizijski postopki pri posameznih uradnih trditvah ustrežnejši kot pri drugih. Revizijski načrt obsega vrsto, čas in obseg revizijskih postopkov. Vrsta nadaljnjih revizijskih postopkov se nanaša na njihov namen, kar obsega preizkuse kontrol ali postopke preizkušanja podatkov, in njihovo vrsto, to je preiskovanje, opazovanje, poizvedovanje, potrjevanje, ponovno izračunavanje, ponovno izvajanje ali analitične postopke (Mednarodni standardi revidiranja, 2008). V okvir oblikovanja načrta revizije konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodne družbe spada tudi priprava in pa pošiljanje navodil drugim revizorjem.

V skladu s ciljem magistrske naloge se pri predstavljanju revizijskih postopkov v okviru faze oblikovanja načrta revizije osredotočam na pripravo navodil drugim revizorjem. Le-ta so izdelana z namenom, da:

- naročnik revizijske storitve prejme kakovostno storitev;
- glavni revizor prejme informacije, ki jih potrebuje za svoje delo; in
- je drugi revizor obveščen o posebnih zahtevah revizijskega posla ter ima vse informacije, ki jih potrebuje za svoje delo.

Glavni revizor mora seznaniti drugega revizorja (Mednarodni standardi revidiranja, 2008):

- z zahtevami po njegovi neodvisnosti tako od obravnavane družbe kot tudi njenih sestavnih delov; pridobiti mora pisno zagotovilo, da drugi revizor izpolnjuje te zahteve;
- z uporabo storitev in poročila drugega revizorja ter z zadostnimi ukrepi za usklajevanje njunega delovanja že na začetni stopnji načrtovanja revizije; glavni revizor mora obvestiti drugega revizorja o zadevah kot so področja, ki zahtevajo posebno obravnavanje, postopki za ugotavljanje poslov med družbami, ki zahtevajo razkritje, in urnik dokončanja revizije; ter
- z zahtevami glede računovodstva, revidiranja in poročanja; pridobiti mora pisno zagotovilo, da drugi revizor izpolnjuje te zahteve.

Navodila so torej oblikovana z namenom pomoči drugim revizorjem, pa tudi revizijski ekipi glavnega revizorja, pri razumevanju njihove odgovornosti v okviru revizije konsolidiranih

računovodskih izkazov. Glavni revizor v navodilih predstavi skupino, opiše pomembne dogodke in tveganja, s katerimi so povezani, ter predstavi ključna področja revizije.

Vsaka revizijska družba, ki sodeluje v procesu revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov skupine je v skladu z veljavnimi poklicnimi standardi ter zakonskimi in pravnimi zahtevami dolžna preveriti, da so njeni zaposleni neodvisni od skupine. Glavni revizor na podlagi informacij, pridobljenih s strani posloводства obvladujoče družbe, pripravi seznam družb v skupini in seznam povezanih oseb. Dolžnost drugih revizorjev je, da ugotovijo morebitne dodatne povezane osebe in dopolnijo seznam.

Glavni revizor mora biti takoj obveščen o vsaki situaciji, ki bi lahko vplivala na neodvisnost revizijskega osebja, ki sodeluje pri reviziji konsolidiranih računovodskih izkazov. Prav tako mora biti takoj obveščen o vseh nerevizijskih storitvah, ki jih drugi revizorji opravljajo za organizacijo ali so jih opravljali v preteklosti. Običajna praksa je, da morajo sodelujoče revizijske hiše ali neodvisni revizorji za vse nerevizijske storitve, ki jih želijo opraviti za organizacijo, pridobiti dovoljenje glavnega revizorja. Drugi revizor mora glavnega revizorja obvestiti tudi v primeru, če mora v skladu z revizijskimi navodili ali naročilom stranke opraviti storitev, ki ni v skladu z lokalnimi etičnimi zahtevami.

Glavni revizor podrobno opredeli tudi predmet revizije, preiskave oziroma dogovorjenega postopka. Opredeliti mora računovodske standarde, v skladu s katerimi so pripravljene računovodski izkazi oziroma poročevalski paket, standarde revidiranja, poročevalsko valuto in obdobje, za katerega so pripravljene računovodski izkazi oziroma poročevalski paket. Opredeliti mora tudi jezik poročanja in določiti poročevalske roke. Pomembno je, da navodila vsebujejo podatke o kontaktnih osebah na strani glavnega revizorja in pa tudi naročnika storitve.

Glavni revizor pogosto določi tudi znesek pomembnost za sestavne dele, s čemer na eni strani zagotovi stroškovno učinkovitost revizije, na drugi strani pa zagotovi, da drugi revizor pri svojem delu ne uporablja previsokega zneska pomembnosti. Znesek pomembnosti je lahko določen v denarni enoti ali pa je predpisan z načinom izračuna, na primer z določenim odstotkom od višine dobička, prihodkov ali druge računovodske postavke sestavnega dela. Pri tem je potrebno opozoriti, ali so za posamezne postavke v računovodskih izkazih določeni nižji zneski pomembnosti ter koliko znašajo.

Na tem mestu je potrebno poudariti, da mora vsak sodelujoči revizor oceniti pomembna tveganja, in sicer tako splošna kot posebna. Kot del ocene tveganja glavni revizor običajno pripravi seznam ugotovljenih tveganj pomembnih napak v računovodskih izkazih, pri čemer opredeli vsako posamezno tveganje, ga opiše, poudari, na katero odvisno družbo se nanaša, in opredeli, na katero računovodsko postavko vpliva. Glavni revizor opredeli možne napake ter načrtovan odziv na tveganja, pri čemer vedno poudari, da morajo drugi revizorji morebitna dodatno ugotovljena tveganja pomembnih napak sporočiti takoj, saj je odziv na tveganja, ki so pomembna s stališča konsolidiranih računovodskih izkazov, običajno načrtovan v sodelovanju med glavnim in drugim revizorjem.

Navodila drugim revizorjem vsebujejo tudi posebne zahteve glede preizkušanja delovanja notranjih kontrol, odgovornosti drugih revizorjev na področju odkrivanja prevar in napak, preverjanja poslov med družbami v skupini in podobno. Običajno je opredeljena tudi odgovornost drugega revizorja na področju preizkušanja ustreznosti obračunavanja in plačevanja davčnih obveznosti, komuniciranja z odvetniki in pa pridobitve poslovodskih predstavitev, s katerimi poslovodstvo vsakega sestavnega dela potrdi svojo odgovornost za pripravo računovodskih izkazov oziroma poročevalskega paketa ter za pravilnost in popolnost informacij, posredovanih sodelujočim revizorjem. Z namenom poenotenja in tudi poenostavitve poročanja glavni revizor običajno posreduje drugim revizorjem obrazce s standardnimi poročili, ki so pripravljena na način, da drugi revizor v pregledni obliki posreduje glavnemu vse informacije, ki jih le-ta potrebuje pri svojem delu.

3.4.4 IZVEDBA NAČRTA REVIZIJE

3.4.4.1 Preizkušanje podatkov

V okviru faze izvedbe načrta revizije glavni revizor najprej analizira ugotovitve pri reviziji oziroma preiskavi nekonsolidiranih računovodskih izkazov posameznih družb v skupini. Opravi tudi preiskavo računovodskih izkazov oziroma poročevalskih paketov, za katere se je po predhodni analizi z naročnikom dogovoril, da jih bo preiskal sam. Glavni revizor preizkusi pravilnost priprave konsolidiranih računovodskih izkazov in sicer:

- od naročnika pridobi konsolidacijsko tabelo, v kateri preveri, da se uporabljene računovodske informacije ujemajo z revidiranimi oziroma preiskanimi posamičnimi računovodskimi izkazi oziroma poročevalskimi paketi;
- preveri pravilnost izločenih sredstev, dolgov, kapitala, prihodkov in odhodkov, ki predstavljajo stanja in posle med družbami v skupini;

- preizkusi druge konsolidacijske prilagoditve, ki sem jih podrobneje opisala v šestem poglavju; in
- preizkusi ustreznost seštevkov posameznih postavk sredstev, dolgov, kapitala, prihodkov in odhodkov, ustrezno zmanjšanih za konsolidacijske popravke za stanja in posle med družbami v skupini ter ustrezno prilagojene za druge konsolidacijske prilagoditve.

Kot sem že večkrat omenila, je glavni revizor odgovoren za svoje mnenje o celoti konsolidiranih računovodskih izkazov, zaradi česar mora preveriti kakovost dela in ustreznost ugotovitev drugih revizorjev. V skladu z Mednarodnimi standardi revidiranja se glavni revizor odloči med več načini vključevanja v delo drugih revizorjev. Načrtovano vključevanje je v prvi vrsti vezano na pregled informacij, katere glavni revizor prejme od drugih revizorjev v skladu z navodili, vendar pa odvisno od pomena, obsega in tveganj posameznih revizij oziroma preiskav, lahko tudi:

- obišče sestavno enoto organizacije;
- se dogovori za sestanke z lokalnim poslovodstvom z namenom pridobivanja razumevanja sestavne enote in njenega okolja;
- sodeluje v aktivnostih drugega revizorja, kot so ocena tveganj prevar in pomembnih napak ter postopkov pri odkrivanju le-teh;
- sodeluje na zaključnih sestankih med drugim revizorjem in poslovodstvom sestavnega dela;
- pregleda revizijsko dokumentacijo drugega revizorja; ter
- v določenih primerih sodeluje pri izvedbi določenih revizijskih postopkov z namenom obvladovanja pomembnih tveganj.

Glavni revizor pridobi letno poročilo in računovodske izkaze s pripadajočimi razkritji in jih navzkrižno uskladi s podatki, ki jih je preizkusil v procesu revizije. Prepričati se mora, da so vsa razkritja v letnem poročilu, ki vključuje poslovno poročilo in računovodske izkaze, pripravljena v skladu z določili MSRP in ZGD-1, in sicer, da so razkritja zadostna, pravilna in niso zavajajoča.

3.4.4.2 Analiza ugotovljenih napak

Namen revizije računovodskih izkazov je omogočiti revizorju izraziti mnenje o tem, ali so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih pripravljeni v skladu z opredeljenim okvirjem računovodskega poročanja (Mednarodni standardi revidiranja, 2008). Revizor zbere

vse znane in verjetne napake, ugotovljene pri reviziji oziroma preiskavi posamičnih računovodskih izkazov oziroma poročevalskih paketov družb v skupini, katerim doda še napake, ugotovljene pri preizkušanju konsolidacijskih prilagoditev. Ugotovljene napake analizira kvalitativno in kvantitativno.

Analiza ugotovljenih napak sicer poteka sproti ob izvajanju same revizije. Revizor ob vsaki ugotovljeni napaki obvesti poslovodstvo in ga poskuša prepričati, da napako odpravi. Ob zaključku svojega dela pa si revizor zastavi naslednja vprašanja (Deloitte Audit Approach Manual, 2008):

- Ali je znesek pomembnosti še ustrezen?
- Ali vsota neodpravljenih znanih in verjetnih napak presega znesek pomembnosti?
- Ali vsota neodpravljenih znanih in verjetnih napak presega pričakovan znesek neodpravljenih napak?
- Ali je bilo v okviru revizije odkritih veliko število napak v manjšem znesku?
- Ali so bile v okviru revizije ugotovljene napake na velikem številu različnih računovodskih postavk?

V okviru analize ugotovljenih napak je potrebno preveriti, ali je predhodno določeni znesek pomembnosti še ustrezen in ali je bil obseg revizijskega dela zadosten za oblikovanje mnenja o računovodskih izkazih. Kot sem že omenila, revizor običajno določi znesek pomembnosti kot odstotek določene računovodske postavke, ki po njegovem mnenju najpomembnejše vpliva na odločitve uporabnikov računovodskih informacij. V primeru, da ugotovljene napake vplivajo na velikost kritične komponente, to je izbrane računovodske postavke, revizor ne sme zanemariti vpliva na znesek pomembnosti, ki se lahko izkaže za neustrezen, to je previsok. Če revizor ugotovi, da je bila pomembnost predhodno določena v previsokem znesku, mora razmisliti o tem, ali so bili podatki preizkušeni na dovolj velikem vzorcu. Prav tako lahko ugotovi, da bi bilo določene preizkuse, ki jih je opravil analitično, potrebno opraviti s preizkušanjem na podlagi vzorca oziroma preizkušanja celotne populacije. Nenazadnje je potrebno oceniti tudi velikost vsote neodpravljenih napak glede na novo izračunani, nižji znesek pomembnosti.

Revizor analizira napake tudi kvalitativno. Preverja, ali so napake sicer manjše od zneska pomembnosti, imajo pa na drugi strani vpliv na kazalnike, ki so pomembni na primer za pridobivanje posojil oziroma zadovoljevanje pogojev, določenih z obstoječimi posojilnimi pogodbami. Prouči tudi, ali imajo napake težnjo enakega vpliva na poslovni izid, saj lahko vsota manjših napak pomembno vpliva na povečanje ali zmanjšanje rezultata. Če je revizor

odkril veliko število majhnih napak, ki vplivajo na različne računovodske postavke, se mora vprašati, ali je bil obseg njegovega dela res zadosten, saj se poraja vprašanje, koliko dodatnih napak bi odkril, če bi bil njegov obseg dela, to je velikost vzorcev in podobno, večji. Pri analizi napak revizor ne sme pozabiti na pomanjkljiva in neustrezna razkritja v računovodskih izkazih oziroma letnem poročilu.

V primeru, ko vsota neodpravljenih znanih in verjetnih napak presega pričakovani znesek, se revizor o napakah še enkrat pogovori z naročnikom in ga skuša prepričati, da jih odpravi. V nasprotnem primeru sprejme odločitev o prilagojenem mnenju.

3.4.4.3 Celovita preiskava računovodskih izkazov

V skladu z MSR 520 – Analitični postopki mora revizor ob koncu ali blizu konca revizije opraviti celovito preiskavo računovodskih izkazov, ki mu je v pomoč pri oblikovanju sklepa, ali so računovodski izkazi kot celota skladni z njegovim poznavanjem poslovanja. Namen tovrstnih analitičnih postopkov je podkrepiti sklepe, oblikovane med revizijo. Lahko pa seveda izpostavijo področja, ki zahtevajo dodatne preveritve.

Na osnovi celovite preiskave računovodskih izkazov revizor zaključi:

- ali so konsolidirani računovodski izkazi kot celota skladni z njegovim razumevanjem skupine in posameznih računovodskih postavk, z razkritji, medsebojnimi povezavami in pridobljenimi revizijskimi dokazi;
- ali konsolidirani računovodski izkazi vsebujejo prej neprepoznana tveganja pomembnih napak zaradi prevar;
- ali so računovodske usmeritve, uporabljene pri pripravi konsolidiranih računovodskih izkazov, primerne in ustrezno razkrite v letnem poročilu; in
- ali so konsolidirani računovodski izkazi s pripadajočimi razkritji, z izjemo ugotovljenih napak, pripravljeni v skladu z opisanimi računovodskimi usmeritvami in računovodskim okvirjem (MSRP).

3.4.5 SKLEP IN POROČANJE

3.4.5.1 Preiskava dogodkov po datumu bilance stanja

Revizorjeve postopke v zvezi s pregledom dogodkov po datumu bilance stanja določa MSR 560 – Kasnejši dogodki, računovodsko obravnavanje dogodkov po datumu bilance stanja pa obravnava MRS 10 – Dogodki po datumu bilance stanja. MRS 10 obravnava upoštevanje

ugodnih in neugodnih dogodkov, ki se pojavljajo po datumu bilance stanja, in opredeljuje dve vrsti dogodkov. Gre za dogodke, ki dajejo dodatne dokaze o okoliščinah, ki so obstajale na koncu obdobja, in dogodke, ki pričajo o okoliščinah, ki so se pojavile po koncu obdobja.

V skladu z MSR 560 je revizor dolžen izvesti postopke, ki so namenjeni pridobivanju zadostnih in ustreznih revizijskih dokazov, da so ugotovljeni vsi dogodki do datuma njegovega poročila, ki utegnejo zahtevati popravek ali razkritje v računovodskih izkazih. Ti postopki so dodatek k običajnim postopkom in se uporabljajo v zvezi s posameznimi posli, ki se pojavijo po koncu obdobja, da bi z njimi pridobili revizijske dokaze o saldi na kontih na koncu obdobja, na primer preizkus časovnega preloma pri zalogah in terjatvah. Od revizorja se ne pričakuje, da bo nadaljeval s preiskovanjem vseh tistih zadev, za katere so že opravljeni revizijski postopki privedli do zadovoljivih sklepov (Mednarodni standardi revidiranja, 2008).

Postopke za ugotavljanje dogodkov, ki utegnejo zahtevati popravek ali razkritje v računovodskih izkazih, je potrebno opraviti čim bližje datumu revizorjevega poročila. Praviloma gre za (Mednarodni standardi revidiranja, 2008):

- preiskovanje postopkov, ki jih je vpeljalo poslovodstvo, da bi zagotovilo ugotavljanje kasnejših dogodkov;
- branje zapisnikov sej uprave, nadzornega sveta, skupščine delničarjev, revizijskega odbora in podobno, ki so bile po koncu obdobja, in poizvedovanje o zadevah, o katerih je na sejah tekla razprava, a zanje zapisniki še niso na voljo;
- branje najnovejših razpoložljivih medletnih računovodskih izkazov ter, če je to potrebno in ustrezno, predračunov, napovedi denarnih tokov in drugih s tem povezanih poslovodskih poročil;
- poizvedovanje ali dopolnjevanje prejšnjih ustnih ali pisnih poizvedovanj pri pravnih strokovnjakih organizacije o pravih in zahtevkih;
- poizvedovanje pri poslovodstvu, ali so se kasneje pojavili kaki dogodki, ki bi lahko vplivali na računovodske izkaze.

Na ta način revizor prouči (Mednarodni standardi revidiranja, 2008):

- kakšno je trenutno stanje postavk, ki so bile obračunane na podlagi začasnih podatkov;
- ali so bile sprejete nove obveze, posojila ali jamstva;
- ali je prišlo do prodaje sredstev oziroma ali je načrtovana;
- ali je prišlo do izdaje novih delnic ali obveznic ali pa do sporazuma o spojitvi ali ukinitvi oziroma ali je to načrtovano;
- ali so bila sredstva podržavljena ali uničena, na primer v požaru ali poplavi;

- ali je prišlo do sprememb v zvezi s tveganjem in možnimi obveznostmi;
- ali je prišlo do nenavadnih popravkov v računovodstvu oziroma ali so nameravani;
- ali so se pojavili oziroma ali se lahko pojavijo takšni dogodki, ki ogrožajo ustreznost računovodskih usmeritev, uporabljenih v računovodskih izkazih, na primer takšni, ki zbudijo dvom o ustreznosti predpostavke o delujočem podjetju.

V okviru revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodne družbe je zelo pomembno, da glavni revizor druge revizorje obvesti o datumu svojega poročila in temu primerno določi datum, do katerega morajo drugi revizorji opraviti postopke v zvezi z dogodki po koncu obdobja.

Revizor prouči, ali so pomembni dogodki po datumu bilance stanja ustrezno obračunani in ustrezno razkriti v računovodskih izkazih. Pri tem naj še poudarim, da v skladu z Mednarodnimi standardi revidiranja revizor ni dolžan izvajati postopkov ali poizvedovati v zvezi z računovodskimi izkazi po datumu svojega poročila. V času med datumom revizorjevega poročila in datumom izdaje računovodskih izkazov je poslovodstvo dolžno obvestiti revizorja o dejstvih, ki utegnejo vplivati na računovodske izkaze. Če se revizor po datumu svojega poročila, vendar pred izdajo računovodskih izkazov seznani z dogodkom, ki bi lahko pomembno vplival na računovodske izkaze, prouči, ali jih je morda nujno dopolniti, se o tem pogovori s poslovodstvom in ukrepa, kot je ustrezno v danih okoliščinah.

Potem ko so računovodski izkazi izdani, revizor ni dolžan dalje poizvedovati v zvezi z njimi. Če po izdaji računovodskih izkazov revizor izve za dejstvo, ki je obstajalo na dan njegovega poročila in ki bi, če bi bilo tedaj znano, utegnilo povzročiti, da bi spremenil svoje poročilo, prouči, ali je treba računovodske izkaze popraviti, se o tem pogovori s poslovodstvom in ukrepa, kot je ustrezno v danih okoliščinah. Če poslovodstvo računovodske izkaze popravi, mora revizor izvesti ustrezne revizijske postopke, preiskati ukrepe poslovodstva, da zagotovi obveščenost prejemnikov prej izdanih računovodskih izkazov in revizorjevega poročila o novem stanju, ter izdati novo poročilo o popravljenih računovodskih izkazih. To revizorjevo poročilo vključuje pojasnjevalni odstavek, ki se nanaša na opombo v računovodskih izkazih ter podrobneje pojasnjuje razlog za popravek prej izdanih računovodskih izkazov in prejšnjega poročila, ki ga je izdal revizor. Pri tem novo revizorjevo poročilo ne sme biti datirano pred datumom sprejetja popravljenih računovodskih izkazov (Mednarodni standardi revidiranja, 2008).

3.4.5.2 Pridobitev poslovodskih predstavitev

Ob zaključku revizije mora revizor od poslovodstva obvladujoče družbe in odvisnih družb pridobiti poslovske predstavitve, v katerih poslovodstvo potrjuje svojo odgovornost za pošteno predstavitev računovodskih izkazov v skladu z MSRP oziroma poročevalskih paketov v skladu z navodili skupine, ki temeljijo na MSRP. V poslovodskih predstavitvah poslovodstvo potrdi, da je revizorju razkrilo vse pomembne posle in dogodke in mu predalo avtentično dokumentacijo. Potrdi tudi svojo odgovornost za vzpostavitev in delovanje notranjih kontrol z namenom preprečevanja in odkrivanja napak in prevar. Poslovodstvo mora potrditi, da verjame, da so učinki vseh nepopravljenih napačnih navedb v računovodskih izkazih oziroma poročevalskem paketu, ki jih je revizor odkril med revizijo, posamezno in skupaj nepomembni za računovodske izkaze oziroma poročevalski paket kot celoto, in se podpiše pod preglednico ugotovljenih napak, ki je predložena posamezni poslovski predstavitvi.

Poslovske predstavitve družb, katerih poročevalski paketi so bili revidirani s strani drugih revizorjev, običajno pridobijo drugi revizorji in jih posredujejo glavnemu revizorju v skladu z navodili. Glavni revizor od poslovodstva obvladujoče družbe poleg poslovske predstavitve za računovodske izkaze obvladujoče družbe pridobi tudi poslovno predstavitev za konsolidirane računovodske izkaze skupine.

3.4.5.3 Poročanje

Rezultat revizije je revizorjevo poročilo z mnenjem. Le-to je lahko prilagojeno ali ne, odvisno od sklepov, ki jih naredi revizor na podlagi svojih ugotovitev. Besedilo revizorjevega poročila predpisujeta MRS 700 - Poročilo neodvisnega revizorja o celoti računovodskih izkazov za splošen namen in MSR 701 - Prilagoditve poročila neodvisnega revizorja in je prilagojeno v naslednjih primerih:

- zadeve, ki ne vplivajo na revizorjevo mnenje:
 - poudarjanje kake zadeve.
- zadeve, ki vplivajo na revizorjevo mnenje:
 - mnenje s pridržki;
 - zavrnitev mnenja; ali
 - odklonilno mnenje.

Revizor se lahko odloči, da bo svoje poročilo prilagodil z vključitvijo dodatnega odstavka, ki sledi revizorjevemu mnenju in poudarja zadevo, ki vpliva na računovodske izkaze in je že

podrobneje opredeljena v pojasnilih k računovodskim izkazom ter tako ne vpliva pa na revizorjevo mnenje (Cosserat, 2004, str. 516). Pojasnjevalni odstavek običajno osvetljuje zadeve v zvezi z vprašanjem delujočega podjetja, na primer opozarja na kapitalsko neustreznost v skladu z Zakonom o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju. Pojasnjevalni odstavek pa lahko tudi opozarja na pomembno negotovost, ki sicer ni povezana z vprašanjem delujočega podjetja, katere razrešitev pa je odvisna od dogodkov v prihodnosti in lahko pomembno vpliva na računovodske izkaze. Dodatni odstavek, ki poudarja vprašanje delujočega podjetja ali pomembne negotovosti, praviloma zadošča za izpolnitev revizorjeve naloge, da poroča o takšnih zadevah. V skrajnih primerih, ko gre za razmere z več negotovostmi, pomembnih za računovodske izkaze, pa lahko revizor oceni, da je primerno zavrni mnenje, namesto da bi dodal odstavek, ki poudarja zadevo.

V primeru omejitve pomembnega področja revizorjevega dela ali pomembnega nesoglasja s poslovodstvom glede sprejemljivosti izbranih računovodskih usmeritev, metod njihove uporabe ali ustreznosti razkritij v računovodskih izkazih revizor ne more izraziti mnenja brez pridržkov. Če revizor ugotovi, da ne more izraziti mnenja brez pridržkov, da pa posledice nesoglasja s poslovodstvom ali omejitve področja niso tako pomembne ali prodorne, da bi zahtevale odklonilno mnenje ali zavrnitev mnenja, izrazi mnenje s pridržki. Če so možne posledice omejitve področja tako pomembne in prodorne, da ne more pridobiti zadostnih in ustreznih revizijskih dokazov ter zato ne more izraziti mnenja o računovodskih izkazih, revizor mnenje zavrne. V primeru, ko so posledice nesoglasja tako pomembne in prodorne za računovodske izkaze, da revizor sklene, da pridržki v poročilu ne zadostujejo za razkritje zavajajoče ali nepopolne narave računovodskih izkazov, pa o računovodskih izkazih izrazi odklonilno mnenje.

Revizor običajno pripravi tudi pismo poslovodstvu, s katerim želi poslovodstvo opozoriti na napake in pomanjkljivosti, ki jih je ugotovil pri reviziji. V pismo poslovodstvu običajno vključi tudi svoja priporočila ter odzive poslovodstva.

3.4.6 AKTIVNOSTI PO ZAKLJUČKU REVIZIJSKEGA POSLA

Dober revizor sproti preverja kakovost opravljenega dela in revizijskih dokazov. Po zaključku revizije še enkrat oceni potek in kakovost opravljenega dela s ciljem:

- preveriti, ali je bila njegova ocena tveganja revizijskega posla ustrezna;

- ugotoviti, ali je bil naročnik s storitvijo zadovoljen in na katerih področjih lahko revizor odnos oziroma sodelovanje izboljša;
- učiti se iz ugotovitev, odpraviti slabosti in graditi na revizorjevih prednostih;
- proučiti kakovost dela drugih revizorjev in na tej osnovi sprejeti odločitev o prihodnjem sodelovanju;
- sprejeti odločitev o prihodnjem sodelovanju z naročnikom.

3.5 SODELOVANJE Z VEŠČAKI

Kot sem že večkrat omenila, revizor v okviru revizije konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodne družbe pogosto sodeluje z veščaki, to je osebami ali družbami s posebnimi veščinami, znanjem in izkušnjami na nekem področju, ki ni ne računovodenje ne revidiranje. Izobrazba in izkušnje omogočajo revizorju poznavanje poslovnih zadev na splošno, ni pa mogoče pričakovati, da bi imel strokovno znanje osebe, ki je izobražena ali usposobljena za delo v kakem drugem poklicu oziroma zaposlitvi, kot so na primer aktuarji, ocenjevalci vrednosti ali inženirji.

Revizor pri odločanju o tem, ali bo uporabljal veščakove storitve, upošteva znanje revizijske ekipe in predhodne izkušnje s preučevano zadevo, tveganje pomembno napačne navedbe, ki temelji na vrsti in zapletenosti obravnavane zadeve, ter količino in kakovost drugih razpoložljivih revizijskih dokazov. Revizor uporablja storitve veščaka najpogosteje na naslednjih področjih (Mednarodni standardi revidiranja, 2008):

- pri vrednotenju nekaterih vrst sredstev, denimo zemljišč in zgradb, tovarniških naprav in strojev, umetniških del in dragih kamnov;
- pri ugotavljanju količin ali stanja zalog kakih sredstev, na primer rudnin v zalogah, rezerv v nahajališčih rudnin in nafte ter preostale dobe koristnosti tovarniških naprav in strojev;
- pri ugotavljanju zneskov z uporabo posebnih tehnik ali metod, na primer pri aktuarskem vrednotenju;
- pri merjenju dokončane proizvodnje in tiste, ki jo je še treba dokončati, po pogodbah;
- pri pravnih nasvetih v zvezi s tolmačenjem pogodb, zakonov in drugih predpisov.

Kadar revizor načrtuje uporabo veščakovih storitev, najprej oceni njegovo strokovno sposobnost ter neodvisnost. Revizor v skladu z Mednarodnimi standardi revidiranja ne more omejiti področja svoje odgovornosti samo zato, ker nima enakega strokovnega znanja kot veščak. Čeprav je veščak v skladu z MSR 620 – Uporaba veščakovih storitev, sam odgovoren

za ustreznost in upravičenost predpostavk in metod, ki jih uporablja pri svojem delu, se mora revizor dovolj dobro seznaniti z uporabljenimi predpostavkami in metodami ter proučiti, ali so ustrezne in upravičene glede na njegovo poznavanje poslovanja in izsledke drugih revizijskih postopkov. Revizor mora oceniti ali je vsebina veščakovih ugotovitev pravilno izražena v računovodskih izkazih oziroma podpira uradne trditve v njih, ter proučiti (Mednarodni standardi revidiranja, 2008):

- uporabljene izvirne podatke, pri čemer predvsem poizveduje o postopkih, ki jih je uporabljal veščak pri ugotavljanju, ali so izvirni podatki zadostni, ustrezni in zanesljivi, ter preiskuje ali preizkuša podatke, ki jih je uporabljal veščak;
- uporabljene predpostavke in metode ter njihovo skladnost s tistimi iz prejšnjih obdobj; in
- izsledke veščakovega dela glede na revizorjevo splošno poznavanje poslovanja in na izsledke drugih revizijskih postopkov.

3.6 DODATNI IZZIVI REVIZIJE MEDNARODNIH PODJETIJ S SEDEŽEM V SLOVENIJI

Največji izziv glavnega revizorja v praksi izvira iz načina imenovanja drugih revizorjev. Glavni revizor namreč nima prave pravne podlage, na osnovi katere bi lahko vplival na izbor drugih revizorjev, kljub temu da je v skladu z Mednarodnimi standardi revidiranja odgovoren tudi za delo, ki so ga opravili oni. Edino določilo, na katerega se lahko opira pri svojem vplivu na izbor drugih revizorjev, izvira iz MSR 600 in se glasi »Če glavni revizor spozna, da ne more uporabiti storitev drugega revizorja, in če sam ne more izvesti zadostnih dodatnih postopkov v zvezi z računovodskimi informacijami sestavnega dela, ki ga je revidiral drugi revizor, izrazi zaradi omejitev področja revizije mnenje s pridržki ali mnenje zavrne«. Vendar pa to določilo glavnemu revizorju prej nalaga več dela kot pa mu dejansko omogoča vplivati na izbor drugih revizorjev.

Čeprav je v najrazvitejših državah postala ustaljena praksa, da mednarodne družbe izberejo posamezno mednarodno revizijsko družbo za revizorja celotne skupine, kar pomeni, da revizijo računovodskih izkazov odvisnih družb v tujini opravljajo pridružene revizijske družbe v posamezni državi, v Sloveniji temu ni tako. Kljub temu, da se predstavniki nadzornih svetov in revizijskih komisij čedalje bolj zavedajo omenjene problematike, je ključni dejavnik, ki vpliva na izbor revizorjev še vedno cena. V Sloveniji so cene revizijskih storitev v primerjavi s tujino namreč veliko nižje in revizorji smo tako pogosto soočeni s problemom, da je cena revizije manjše odvisne družbe višja od cene revizije obvladujoče

družbe. Zaradi majhnosti slovenskih revizijskih družb je manjša tudi možnost vpliva na cene revizijskih storitev pridruženih revizijskih družb. Poleg tega so uporabniki računovodskih izkazov obveščeni le o izbranem glavnem revizorju, saj drugi revizorji, ki so sodelovali pri reviziji, niso omenjeni ne v revizorjevem ne v letnem poročilu. Posledično se mednarodne družbe pri nas zadovoljijo s priznanim glavnim revizorjem, ki nato nosi celotno odgovornost za oblikovano mnenje o konsolidiranih računovodskih izkazih.

Revizijo konsolidiranih računovodskih izkazov otežuje tudi način sklepanja pogodb z drugimi revizorji. V Sloveniji je običajna praksa, da uprava obvladujoče družbe pooblasti poslovodstvo odvisnih družb, da sklenejo pogodbe o opravljanju revizije z lokalnimi revizorji. Vsebina teh pogodb je prepogosto omejena na zakonsko revizijo v skladu z lokalnimi računovodskimi standardi in zakonodajo, kar otežuje delo glavnega revizorja, ki je tako soočen z nepoznavanjem lokalnih računovodskih standardov in jezika. Tudi če so revidirani računovodski izkazi pripravljeni v skladu z MSRP, bi bilo potrebno zagotoviti revizijo poročevalskih paketov, saj so le-ti osnova za pripravo konsolidiranih računovodskih izkazov. Glavni revizor mora v nasprotnem primeru opraviti dodaten postopek usklajevanja računovodskih izkazov s konsolidacijsko tabelo, težave pa mu predstavljajo predvsem manjkajoče informacije o poslih s povezanimi osebami, dodatnih razkritjih, ki jih zahteva ZGD, ter računovodske informacije, ki so potrebne za dodatne prilagoditve pri pripravi konsolidiranih računovodskih izkazov.

Zaradi načina izbora drugih revizorjev in sklepanja pogodb o opravljanju revizije z njimi pogosto prihaja tudi do nepotrebnih zapletov pri komunikaciji med glavnim in drugimi revizorji. Ker je v pogodbi o opravljanju revizije opredeljeno, da drugi revizorji poročajo poslovodstvu posamezne odvisne družbe, pogosto ignorirajo navodila glavnega revizorja in le-temu ne poročajo ugotovljenih nepravilnosti in ostalih, za revizijo konsolidiranih računovodskih izkazov pomembnih zadev. Prav tako se mednarodne družbe v Sloveniji ne zavedajo dovolj dejstva, da se mora glavni revizor pogosto prepričati o kakovosti dela drugega revizorja tudi z obiskom drugega revizorja in odvisnih družb, in to vidijo kot nepotreben strošek. Posledično je revizor pri tehtanju med večjo kvaliteto na eni in nižjo ceno in s tem večjim zadovoljstvom naročnika na drugi strani soočen s še dodatnimi pritiski.

Sicer pa je v praksi močno opazna razlika v nadzoru mednarodnih skupin s strani obvladujočih družb, iz česar po mojem mnenju izvira večina dodatnih težav, s katerimi se soočamo slovenski revizorji mednarodnih podjetij. Za razliko od odvisnih podjetij s sedežem v Sloveniji, katerih lastniki so mednarodne korporacije in ki se zavedajo pomena poročanja

obvladujoči družbi, slovenska podjetja prepuščajo odvisnim družbam veliko več svobode. Seveda obstajajo izjeme, vendar pa so mesečna poročila, kvalitetno pripravljena s strani odvisnih družb in natančno pregledana s strani obvladujoče družbe, še vedno redkost. Tudi poročevalski roki so veliko daljši, poleg tega v praksi ni moč opaziti posebnih sankcij za zamudnike. Posledično ne preseneča, da se tudi revizorji srečujemo z zamudami pri poročanju ter nekvalitetno pripravljenimi poročevalskimi paketi.

Tudi v strokovni literaturi je v Sloveniji presenetljivo malo napisanega na temo obvladovanja kakovosti poročanja računovodskih informacij obvladujoči družbi. Strokovni članki na temo priprave in revizije konsolidiranih računovodskih izkazov so usmerjeni predvsem v tehnične probleme računovodske obravnave posameznih poslovnih dogodkov in poslov, ne pa toliko v samo izobraževanje javnosti o pomenu nadzora nad pripravo računovodskih informacij in revizije le-teh.

ZAKLJUČEK

Zaradi možnosti vplivanja na poslovanje družb v skupini lahko samo konsolidirani računovodski izkazi, kjer so ti vplivi izločeni, podajo resničen in pošten prikaz premoženjskega in finančnega stanja ter poslovne uspešnosti skupine. Če želijo lastniki, upniki, zaposlenci, vlagatelji in druge zainteresirane javnosti dobiti vpogled v resnično in pošteno premoženjsko in finančno stanje ter poslovni izid skupine, morajo uporabiti konsolidirane računovodske izkaze. To je v Sloveniji postalo še bolj pomembno zaradi spremembe Slovenskih računovodskih standardov v začetku leta 2006 ter čedalje pogostejše uporabe Mednarodnih standardov računovodskega poročanja. S širjenjem znanja o vlogi in ciljih konsolidiranja se v zadnjih letih povečuje tudi povpraševanje zunanjih uporabnikov po predložitvi konsolidiranih računovodskih izkazov, in ne le posamičnih računovodskih izkazov obvladujočih družb.

Revizor je pri reviziji konsolidiranih računovodskih izkazov mednarodnih družb soočen s posebnimi izzivi, ki izvirajo iz posebnosti mednarodnega okolja, v katerem posluje revidirana skupina. Odgovor glavnega revizorja na tveganja, ki izhajajo iz poslovanja v različnih gospodarskih okoljih in posebnosti lokalnih zakonodaj, je vključitev drugih revizorjev z lokalnimi znanji v revizijske postopke in vzpostavitev kakovostne komunikacije z njimi. V odgovor na kompleksnost poslovnih dogodkov in narave poslov med povezanimi osebami, značilnih za tovrstne skupine, glavni revizor v revizijsko ekipo vključi izkušene strokovnjake, tudi veščake.

Glavni revizor je odgovoren za poročanje o konsolidiranih računovodskih izkazih. Pomembno je, da sodelujočim v reviziji poda jasna navodila, jih usmerja pri delu, in sproti preverja kakovost opravljenega dela. Analizirati mora vsa ugotovljena tveganja in napake ter ugotoviti njihov vpliv na resničnost in poštenost konsolidiranih računovodskih izkazov.

V okviru revizije računovodskih izkazov vsake posamezne mednarodne družbe potrebno revizijske postopke poleg že opisanih posebnosti še dodatno prilagajati zaradi posebnih tveganj, ki izvirajo iz značilnosti same revidirane organizacije. Zaradi vsega naštetega se mora revizijska ekipa hitro odzivati na spremenjene okoliščine poslovanja družbe. To je mogoče le, če je revizijska ekipa dobro organizirana, če so vanjo vključeni izkušeni sodelavci in veščaki, ki dobro poznajo teoretične podlage, če so vzpostavljeni kakovostni komunikacijski postopki z drugimi revizorji in drugimi sodelujočimi pri reviziji ter če revizijska družba uporablja strukturiran in kakovosten način dokumentiranja.

LITERATURA IN VIRI

1. Barden P., Hall N., Poole V., Rigelsford K. & Taylor S. (2007): *IFRS Reporting in the UK*. London: Wolters Kluwer (UK) Ltd.
2. Blejec J. (2006). Računovodske informacije za obvladovanje koncerna. *Revizor*, XVII (11), 7-49.
3. Cosserat G. W. (2004): *Modern Auditing*. (2nd ed.) West Sussex: John Wiley and Sons, Ltd.
4. Dauber N.A., Qureshi A. A., Levine M.H. & Siegel J.G. (2008): *The Complete Guide to Auditing Standards, and Other Professional Standards for Accountants*. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.
5. Davies M., Paterson R. & Wilson A. (1999). *UK GAAP: Generally Accepted Accounting Practice in the United Kingdom*. (6th ed.) Croydon: Butterworths Tolley.
6. *Deloitte Audit Approach Manual*. (2008). Interno gradivo revizijske družbe Deloitte revizija d.o.o.
7. Duhovnik M. (2006). Pomembnost kot prag vrednosti in kakovosti. *Revizor*, XVII (12), 54-81.
8. Gray I. & Manson S. (2008). *The Audit Process*. (4th ed.) London: Thomson Learning.
9. Gray S. & Needles B. (1999). *Financial Accounting: A Global Approach*. Boston: Houghton Mifflin Company.

10. Hartman D. (2008). Najpogostejša vprašanja v zvezi s konsolidacijo. *Zbornik referatov 11. letne konference računovodij* (str. 37-59). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
11. Hunger, D. & Wheelen, T. (1996). *Strategic Management*. (5th ed.) B.k.: Addison-Wesley.
12. Ilovar V. (1996). *Metodika konsolidiranja računovodskih izkazov*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
13. *International Audit Approach*. (2007). Interno gradivo revizijske družbe Deloitte revizija d.o.o.
14. *International Financial Reporting Standards and Related Publications*. (2007). London: IASCF Publications Department.
15. Jezernik L. (2006, 11. september). Konsolidirani (skupinski) računovodski izkazi: Večji pomen pripisujejo bilancam posamičnih družb. *Finance*, str. 17.
16. Krist M.A. (1999). *Effective Use of Teams for IT Audits*. Boco Raton: CRC Press LLC.
17. Küting K. & Weber C. (1989): *Handbuch der Konzernrechnungslegung*. Stuttgart: Schäffer Verlag.
18. Lipovec F. (1987). *Razvita teorija organizacije*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
19. *Mednarodni standardi ocenjevanja vrednosti*. (2008). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
20. *Mednarodni standardi revidiranja*. (2008). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
21. *Multinational Corporation*. Najdeno 23. marca 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Multinational_corporation
22. Niskanen J., Kinnunen J. & Kasanen E. (1998). Note on the information content of parent company versus consolidated earnings in Finland. *European Accounting Review*, 7 (1), 31-40.
23. Novak A. (2006). Sistem zunanjega računovodskega poročanja v ZDA. *Revizor*, XVII (10), 51-67.
24. Odar M. (2006). *Vrste in namen revizij*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
25. O'Reilly V., McDonnell P., Winograd B., Gerson J. & Jaenicke H. (1998). *Montgomery's Auditing*. (12th ed.) New York: John Wiley and Sons, Inc.
26. Parcer, T. (2006). *Oblikovanje računovodskih informacij s pomočjo informacijskega sistema SAS za potrebe odločanja v mednarodnem podjetju*. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
27. Picket S. (2006). *Audit Planning: A Risk-based Approach*. New Yersey: John Wiley and Sons, Inc.

28. Porter B., Simon J. & Hatherly D. (2003). *Principles of External Auditing*. (2nd ed.) West Sussex: John Wiley and Sons, Ltd.
29. *Referral Instructions*. (2007). Interno gradivo revizijske družbe Deloitte revizija d.o.o.
30. *Related Party Transactions*. (2008). Interno gradivo revizijske družbe Deloitte revizija d.o.o.
31. Rozman R. (1993). *Planiranje poslovanja podjetja*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
32. Samuels J., Brayshaw R. & Craner J. (1995). *Financial Statement Analysis in Europe*. London: Chapman & Hall.
33. Stonehouse, G., Campbell D. & Purdie T. (2000). *Global and Transnational Business: Strategy and Management*. Chichester: John Wiley & Sons, Inc.
34. Taylor D. & Glezen G. (1996). *Revidiranje: zasnove in postopki*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
35. Udir A. (2003). *Konsolidirani računovodski izkazi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
36. Vrankar M. (1994). Skupinski računovodski izkazi. *IKS Revija za računovodstvo in finance*, 12, 155-166.
37. Vrankar M. (2007a, 8. november). Kako pravilno brati konsolidirane računovodske izkaze. *Finance*, str. 18.
38. Vrankar M. (2007b). Konsolidirani (skupinski) računovodski izkazi. *IKS Revija za računovodstvo in finance*, 1-2, 206-241.
39. Vrankar M. (2008). Konsolidirani (skupinski) računovodski izkazi. *IKS Revija za računovodstvo in finance*, 1-2, 183-218.
40. Vukovič D. (2006). Izmenjavanje mnenj o računovodskih postavkah med zunanjimi revizorji in poslovodniki. *Revizor*, XVI (11-12), 49-65.
41. White G., Sondhi A. & Fried D. (1997). *The Analysis and Use of Financial Statements*. (2nd ed.) New York: John Wiley and Sons, Inc.
42. Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list RS* (Št. 42/2006, 19. april 2006).
43. Zrinski J. (2007, 20. februar). Zakaj pripraviti konsolidacijski priročnik. *Finance*, str. 18.